ՔԻԹԱՒԸ

ՀԱՅԵՑԵԱՑ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԺԲ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 30 || 24 ՅՈՒԼԻՍ 1904

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՔԱԲԵԼՈՆ. — Իր ընկերութիւնը, գիտութիւնը եւ իր աշջութիւնը — ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻՃԵԱՆ

ԵՈՎԻՆ ՕՐՕՐԸ — ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ծագումը, հեղինակները, ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս գրուած ըլլալը — Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՆՕԹԵՐ. — Հայ Աւետարանականներու «օրհնանը» — ՄԻՀՐԱՆ

ԱՄԱՍԻԱ՝ ԻԲՐ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ — ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԵՍԻԱԵԱՆ

ՊԶՏԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՐԸ (Պատկեր Լոնտոնի կեանքէն) — ՀՐԱՆՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԻՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱ՝ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ Հարցադրնութիւնները եւ հանդէսը — Ա. Պ. Ս.

ՏՕՔԹ. ԹՕՔԱՐՆԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ («Բիւրակն»ի վէպը)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ. — Պատերազմը

Հատը 40 փարա

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

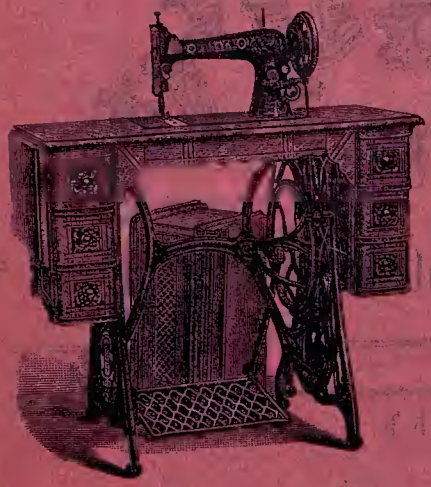

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ ունենալ, որ ետեւէ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է:

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

ՍԻՆԿԷՐ

մեքենան լաւագոյնն է. այս մեքենան ամենէն ուշիմ կառաթելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ ամէն ոք Սինկէրի մեքենաները կ'ուզէ:

Ձեռքի, ոտքի եւ ձեռքի ու ոտքի միանգամայն մեքենաներ կը գտնուին

Սինկէրի մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատուներուն մէջ՝

ՀԱՐԱՒԱՆԱՑ ՄԱՍՆԱՒՃԱՐՈՒՄՆԵՐ

ԲԵՐԱ, Մեծ փողոց, կալաթա Սէրայի Լիսէյին դիմաց.

ԿԱՀԱԹԱ 1. Սինկէր խան, Թրէնչլին եաեւը.
2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դիմաց.

ՊՈԼԻՍ 1. Սուլթան Համամ. 4—50
2. Սուլթան Պայազիտ.

Դասերը եւ ճորոգութիւնները ձրի.
Կատարեալ երաշխաւորութիւն
Մասնաճիւղեր գտնուն բոլոր խոպանները մէջ

ԲԻԲԼԻԱ

ՀԱՅԵՐԷՆ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

Ի՛Ր. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ **30** || **24** ՅՈՒԼԻՍ **1904**

ՌԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻԲԼԻԱՆ Շաբաթաթերթի Տարեկան բաժնեգինն է Պոլսոյ եւ Գաւառներու համար **50** դրչ., Արտասահմանի համար՝ **5** ռուպլի. կամ **12** ֆրանք կամ **2** $^1/_2$ տոլար, բղթատարութեան ծախքը մեր վրայ։— 2. Ջեռէ նախապէս հարց **40** փարայի։ — 3. «ԲԻԲԼԻԱՆ» ի վերաբերեալ բաժանորդագրին, նամակ կամ ո եւ է դրութիւն պէտք է ուղղել Կ. Պոլիս, Պայպլ Հառւսի միջոցաւ՝ Ռոպէրտ Գօլէճ, Բոաժ. Յակոբոս Հ. Ճէնիգեանի։ — 4. Անկնար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր. — 5. Տասը օրինակի բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի։

ԲԱԲԵԼՈՆ

Գ.

ԻՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երբոր արտաքին բոլոր փառքէն ու մեծութենէն անցնինք Բաբելոնի ներքին կեանքին, կը տեսնենք թէ այդ մասին ալ բոլոր արդի քաղաքներէն չատ բարձր կը կենար անոր քաղաք մը որ գրեթէ բոլոր աշխարհին կը պատպատէր, իր մէջ կը բովանդակէր անոնց գրեթէ ամբողջ աշխարհը, որովհետեւ կրնայ գերութեան տարուեցան հոն. Հին Քաղդէացւոց մարգարէական գրուածոց մէջ պատահարար նկարագրութիւններ կան արձանագրուած, որոնք գաղափար մը կրնան տալ մեզի քաղաքին ընկերութեան եւ ներքին կեանքի ճոխութեան նկատմամբ։ Հերոդոտոս իրենց երուսաղէմը ու Սամարիան տեսած էին միայն, որոնց ազնուապետութիւնը, տօնախմբութիւնները եւ փառաւորութիւնը պզտիկ բաներ էին անոնց այս աշխարհի պէս քաղաքին պարզած փառաւորութեանց ու մեծութեան քով։ Ասիոյ մէջ ոչ մէկ տեղ, մինչեւ անգամ Եգիպտոսի մէջ ալ կարելի չէր տեսնել այն չքեղ թափօրները որոնք կ'անցնէին անոր փողոցներէն։ Եզեկիէլ, Երեմիա եւ Դանիէլ մարգարէները պերճ լեզուով կը խօսին անոր քառաձի կառքերուն վրայ, իրենց հոն տեսած կառքերուն գնացքը մրրիկներու կը նմանցնեն, որով կրնանք պատել անոնց թուոյն չատութիւնը եւ անոնց արագընթացութիւնը։ Բաբելոնի լայն ու մեծափառ փողոցները կը դղրդէին բազմաթիւ կառքերու որոտալից գնացքովը. կը խօսին նաեւ ձիերու վրայ ու կ'ըսեն թէ արծիւէն աւելի

սրընթաց էին։ Կը նկարագրեն ձիաւորները, բազմութիւնը, նիզակները ու փողփողուն սաղաւարտները, որոնք ամէնքն ալ Բաբելոնի ներքին փառքը ու ճոխութիւնը աւելցընելու հանգամանք մը ունէին։ Աչխարհիս մէջ ոչ մէկ տեղ կրնար երեւակայուիլ այն երկար չարքը ազնուականութեան եւ իչխանելու, որ երկարաձիգ թափօրով մը կ'անցնէր դիտողին առջեւէն, երբ Նաբուգոդոնոսոր իր նոր չինած ոսկիէ արձանին բացման հանդէսը կը կատարէր մեծ Բաբելոնի մէջ։ Ի՛նչ տարապայման կերպով չողչողուն եղած ըլլալու է այն հանդէսը ուր կը ներկայանային Սատրափները, օբէնագէտները, գանձապետները, դատաւորները, խորհրդականները եւ բոլոր մեծամեծները։ Եւ անոնք ամէնքն ալ արեւելեան չքեղութեամբ ու ճոխութեամբ հագուած։ Անոնց ծիրանեգոյն, չքեղ համազգեստները ներկուած գոյնզգոյն խոյրերով՝ զոր եղնկիէ կը նկարագրէ, ինչպէս նաեւ անոնց գեղեցիկ զրահները, ասպարները, վահանները, լանջապանակները եւ սաղաւարտները անչուչտ անզուգական փառքով մը կը չողային Բաբելոնի վճիտ երնիկի արեւուն ճառագայթներուն ներքեւ։

Բայց Բաբելոն իր հսկայական բերդերով, իր մեծահռչակ ու երկնաբերձ տաճարով եւ իր չողչողուն ընկերութեամբ չէր միայն որ կրնար պարծիլ բոլոր աչխարհի առջեւ։ Գիտութեան կողմէ ալ նոյնքան մեծ էր՝ որքան նիւթական զօրութեամբ։ Գիտութիւնը այն աստիճանին իր արդի ընդարձակ յառաջադիմութիւնը ու հաստատունն հիմերը ունեցած չէր դեռ, բայց իր սահմանափակ ու անցուկ պայմաններուն մէջ ալ հաւատարմապէս մշակուած ու զարգացուցուած էր հին ու մեծ քաղաքին բոլոր նիւթական փառքին մէջ։ Ուրիչ տեղ մը չկար աչխարհի մէջ ուր գիտութիւնը եւ արուեստը այնքան բարձրացուած ըլլային որքան բարձրացուցած էին մոգերը, աստղագէտները եւ իմաստուն Քաղդէացիները, որոնցմէ կը սպասուէր որ բանային բնութեան գաղտնիքները, եւ որոնք էին որ իրօք այդ տափարակ եւ լայնարձակ դաչտավայրերուն վրայ, ուր որ ամէն աչքի չափունակ տեսանելի է ամբողջ երկնային կիսագունտը, և ուր յստակ ու թափանցիկ մթնոլորտը ամէն գիչեր ցոյց կուտայ անաղարտ պայծառութեամբ անհամար լուսաւորներով չողացող երկինքը, առաջին անգամ դրին հիմունքը աստղաբաչխութեան, որ այն ատեն խառնուած էր աստղահմայութեան հայեցողութիւններով, քանզի այդ հին գիտունները լուսաւորներուն երեւումները ու չարժումները կը կապակցէին մարդկային ճակատագիրներու հետ, մինչդեռ այժմ մենք այդ երկինքի հեռակայ եւ լուսավառ մարմինները կը նկատենք մերինէն բոլորովին տարբեր ճակատագիրներու եւ կեանքի բնակավայրեր։ Քաղդէացիք էին նաեւ որ կը ներկայացնէին մաքի ամենաբարձր թռիչներ փիլիսոփայութեան մէջ։

Անոնք չատ աւելի յառաջացած էին Ցունաց փիլիսոփայութենէն, որ տակաւին ծնած չէր այդ ատեն, եւ չատ աւելի յառաջացած էին եգիպտական հին փիլիսոփայութենէն։ Իրենց վեհաչուք տաճարներուն պէս, որոնք միանգամայն համալսարաններ ու դիտարաններ էին եւ այն աստեղնամօտ աչխարհի բոլոր չինուածքներէն վեր կը բարձրանային, իրենք ալ գիտութեան ու փիլիսոփայութեան մէջ ամէն ուրիչներէ վեր կը բարձրանային։ Ասոնցմէ էին, Քաղդէացի այս աստղաբաչխներէն որ երեւցան Բեթլեհեմի որբանին քով իբր ներկայացուիչք գիտութեան՝ եւ հին գիտութիւնը անոնց վիճակով էր որ իր մեծարանքը տուաւ Աստուածային Յայտնութեան եւ մարդկութեան մեծ Ազատարարին։

Եւ սակայն, Բաբելացիք նաեւ երեւիլ էին։ Իրենց բոլոր ճոխութեան մէջ, մոռցած էին այդ հաճոյքի եւ զուարճութեան անունն անգամ, երեւիլ, ու յայտնի է թէ հոն գացող Իսրայէլացի գերիներուն յիչողութեան վրայ դրօչմուած էին անոր սերմնութեան ու փառքի զուարթ տեսարան-

նաստանէն մինչեւ Հնդկաստան։ Մինչեւ այսօր հնախոյզները Բաբելոնի աւերակներուն մէջ կը գտնեն հին չէնքերու այն աղիւսները որոնց վրայ դրոշմուած է Նաբուգոդոնոսորի ոսկի արձանին բացման չքեղ հանդէսին։

Բաբելացւոց երաժշտասիրութեան ուրիշ մէկ ապացոյցը կը տեսնենք այն տեսարանին մէջ որ կը նկարագրուի Ճէ. Սաղմոսին մէջ։ Հոն կը պատմուի թէ ինչպէս երբ Հրեայք Բաբելոնի գետերուն քով կը նստէին, ու Սիոնը միտքերնին բերելով կուլային, գետափերքի ուռիներուն վրայ կը կախէին իրենց քնարները, իրենց գերեվարները, բաբելացիք երգ կը խնդրէին իրենցմէ, ըսելով «երգեցէք մեզի Սիոնին երգերէն», բայց անոնք, Հրեայք, չէին ուզեր երգել, եւ բանաստեղծը՝ նոյն Սաղմոսին մէջ մեծ ազգութեամբ կը գոչէ. «Տէրոջը երգը ի՞նչպէս երգենք օտար երկրի մէջ»։ Ասոր նման բան մըն ալ Ցունական պատմութեան մէջ կայ, որ մասնաւորապէս ցոյց կուտայ այս երկու ազգերու, Հրէից ու Ցունաց նկարագրի տարբերութիւնը։ Սիրակուսացիք ալ, նման Բաբելացւոց, աւելի վերջերը, Աթենացի տարագրեալներէն կը խնդրէին որ երգեն իրենց Ցունական երգերէն. եւ Ցոյները ուրախութեամբ կ'երգեն իրենց Թըշնամիներուն՝ Եւրիփիտէսի ողբերգութիւններէն մինչ Հրեայք չեն կամիր օտար երկրի մէջ վանել այն մեղեդին որ կը վերաբերէր իրենց Աստուածային Տէրոջը վիայն։

Ահա այս էր Բաբելոն իր ընդհանուր գիտութեամբ, Անհուն աշխարհ մը զօրութեան, մեծութեան, գիտութեան, արուեստի եւ վաճառականութեան։ Նաբուգոդոնոսոր փառաւորեց ու մեծցուց քաղաքը Ցունաստանէն մինչեւ Հնդկաստան։ Մինչեւ այսօր հնախոյզները Բաբելոնի աւերակներուն մէջ կը գտնեն հին չէնքերու այն աղիւսները որոնց վրայ դրոշմուած է Նաբուգոդոնոսորի անունն սկզբնատառը, սակայն այս բոլոր փառաւորութենէն, զօրութենէն ու մեծութենէն բան մը մնացած չէ այժմ։ Ինչպէս ըսինք մեր յօդուածներու շարքին սկզբնաւորութեան մէջ, ուրիշ հին քաղաքներ պահած են մնացորդներ այն փառահեղ չէնքերէն, որոնցմով երբեմն զարդարուած էին. բայց Բաբելոն այդ տեսակ յիշատակ մը կամ մնացորդ մը անգամ թողած չէ աշխարհի։ Անհետացած գացած է իր բոլոր չքեղութեամբ ու զօրութեամբ։ Ինչո՞ւ բան չմնաց աշխարհին բոլոր այդ զօրութենէն ու փառքէն, ի՞նչ կը պակսէր, գիտութիւն, արուեստ եւ փիլիսոփայութիւն ունէին անոնք, բայց ատոնք կարող չեղան մշտնջենաւորել ոյժը եւ մեծութիւնը, քանզի բարոյական մեծութիւնն էր որ կը պակսէր։ Ուրիշ մը, Բաբելոնի մեծութենէն չատ ետքը, Ցիսուս Նազովրեցին, հեզիկ, մեղմիկ, անզօր եւ աղքատ՝ չարագործի մը պէս չարչարուելով անցաւ գնաց այս աշխարհէն, բայց իր կենդանութեան քարոզեց ու հաստատեց սկզբունքներ ու վարդապետութիւններ որոնք յաւիտենական էին, եւ ինք թէպէտ գիւղ մը չանգամ չչինեց երկրի վրայ, ու իր գլուխը դնելու բնակարան մը չունէր, բայց իր ճշմարտապէս բարձր կեանքը ու իր սկզբունքները դարերէ ետքը հաբիւրաւոր մեծափարթամ քաղաքներու ծնունդ տուին, նոր եւ հզօր քաղաքակրթութիւն մը ստեղծեցին, իր բարոյական զօրութեան չնորհիւ։

ՑԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻԶԵԱՆ

Ց Ա Ջ Ո Ր Դ Թ Ի Ւ Ո Վ

Շահեկան Ցօդուած մը

«ԲԻԲԼԱԿՆ»Ի ՇՈՒՐՋԸ

ՎԵՐ. ՓԱՌՆԱԿ ԻՍՓԻՆՏԵՐԵԱՆԷ

ԾՈՎԻՆ ՕՐՕՐԸ

Ան կը մրմնջէր չարունակ, երբ հեռուներէն փրթող հովը նուագածողի մը պէս կը քաշէր ծովի ալիքներուն, որոնք ներդաշնակուած ազեթելերու պէս պրկուած կը մնային, իր գոգուած՝ տիտան լանջքին վրայ։

Բնութիւնը ամէնէն անուշ ու խորհրդաւոր գիշերներէն մէկը սփռած էր իր վրայ։ Լուսինը՝ ծովու լայնքին լուսաւոր կամուրջ մը ձգած, ու ինք վերը կրակուտ փեթակի մը պէս մեղրի վազք մը կը ծորէր մինչեւ ալիքներու ամենափոքր թրթռումին գիրկը։ Եւ հովը, որ լուսնի մեղրիտէն օծուած ծառերու քաշուրատելով կուգար մեր այրող քունքերը չոյել, մեզի կը բերէր այդ անուշը գիշերային խորհրդաւորութիւններուն, բեղմնաւոր իրենց ծնցուցած սքանչանքին, եւ լուռ՝ իրենց ներդաշնակաւոր երաժշտութիւններուն մէջ։

Ուրիշ ձայն չկայ բնաւ. հազիւ թէ հեռաւոր՝ ծովափնեայ տուներու կանթեղները կեղծ մրցումի մը կայթը կ'ոստոստեն երկինքին հանդէպ, ուրկէ թախծոտ լոյս մը կը սրսկուի թփուտներուն մոռցուած անկիւններուն խորը։ Ու ծիտ մը անգամ չծտեր քովերնիս, ուր ամէն բան զապուած հեւք մը ունի իր կուրծքին տակ, խռովքի մը սարսուռը չտալու համար՝ նոյն իսկ անգիտակցօրէն՝ ծովի օրօրին, որ գիշերուան ամբողջ հմայքը, ամբողջ կենդանութիւնը կը բուրէ։

Այդ ծփծփուն օրօրին, ջուրերու այդ մայրական քներգին բանաստեղծութիւնը անչուշտ ներշնչում մը չպիտի կրնար տալ ամենուն, որոնք անդգայ կը մնան բնութեան գեղեցկութեանց առջեւ։ Ծովը, սակայն, ամենուց համար չէ, որ գիշերէ գիշեր կը քներգէ իր օրօրներովը։ Անոնց համար կոհակներ միայն ունի ծովը, եւ աղի ու կատաղի մռնչիւններ։

* * *

Օրն ի բուն մռնչած էր ծովը, իր մոլի փրփուրները ծեծելով քարափին ու նաւակներուն։ Բարկութեան ու խռովքի անօրինակ յուզում մը ճերմակ ատելութիւններ թքնել տուած էր իր երախէն, ամէն անոնց դէմ, որոնք զինքը հերձելու, զինքը քամահրելու խոլ գրգիռը ղգացած էին իրենց մէջ։ Ամէն ոք ապուշ նայուածք մը նետած էր անոր երեսին, որուն տակէն հեզուկ ընդերքը վեր նետուած, կ'աքացէր նաւակները ձկնորսներուն եւ զբօսասէրներուն, հատիկու յորձանքով մը դէպի ետ կը մղէր ճղփիւնոտ թիակներու մաքառումները։ Այդ օրը կատակ չէր վերցներ ծովը. լուրջ ու անզուսպ կատաղութիւն մը փրփրցուցած էր զինքը։ Զար ոգիներու պարը եկած էր յորդել նայատներու կաքաւին, եւ մշտափառ ոգիները իրենց տենդագին արշաւներով եկած էին մասնակցիլ ջուրերու կայթին։ Այդ ամբողջ խռովքին մէջ, ձկնկուլներն էին միայն, որ հրճուանք մը աւելի ունէին իրենց լայն կտուցներուն ծայրը, ուրկէ խրախճանքի երգեր կը մռլտային։ Կոհակէ կոհակ անդնդային մխրճումներէ յետոյ, ջուրերէն վեր կը ցցէին պահ մը իրենց տամուկ գլուխները, ձիգ թօթափումէ մը յետոյ նորէն սուզուելու դէպ ի վար, ալիքներուն գիրկը, որոնք առատ ձկնապաշար մը բերած էին իրենց։ Որչա՜փ երջանիկ էին այդ թռչուները, քանի որ նաւակի մը անցքը, եւ կամ ուռկանի մը ցանցերէն չէր պղտորեր իրենց հանգիստը այդ մոլի չարժնութեան պահուն։

* * *

Գիշերը, սակայն, ապաշաւի սրտմտանք մը բերած էր իրեն։

Ծագեցած կատաղութիւնը հետք մը անգամ չէր թողած այն գորշ կապոյտ սփռոցին վրայ, որ հիմա իրրեւ վարագոյր կը ծառայէր ամբողջ ջուրերուն։ Բուսաքօղք բլուրները, հոս ու հոն, իրենց տուներները ցցած կամ վռած էին սրածայր աշտարակներու պէս, որոնք ջուրերուն երկնած փոսերու լոյս-բիծերով ընդելուզուած

առներուս խաւարէն կը չինէին ոսկեզօծ աչն քանդակները, որոնք Հազար ու մէկ Գիշերներու երազանքի ճոխութիւնները յիշեցնել պիտի տային մտածկոտ դիտողներուն։

Այդ լոյսի ու խաւարի երկնաբոյր խառնուրդը, որուն վերեւը՝ երկինքի կապոյտէն ալ վեր, գոլարթ լուսաւորները իրենց թեթեւով մեռաքսէ ոսկեծալ գօտիներ կը հիւսէին, ծովին օրօրին կուտար մայրական ուրախ, գգուալից սիրտի մը արծաթի ազատանքին բոլոր քնքուշութիւնները։ Միօրինակ, հազիւ թէ մերթ ընդ մերթ թաւշած, ու բարձրաչունչ կ'երգեր իր օրօրը, որ թէ իր զաւակները եղած ըլլային բնութեան համապարփակ օրորանին գիրկը հեծեծող արարածները, մարդէն սկսեալ մինչեւ խոտերուն գիրկը սողացող լերկամարմին որդերը, որոնց կուրծքերը յոգնած են ծծալէն։ Եւ ամէնքը, չունչերնին բռնած, գրեան յոգնութիւններէն, կատաղութիւններէն վերջ, հիմա վայելքը կ'ունենային ծծելու իրենց ըմբոշխնել տրուած ծովին օրորը, որ անհունին ձայնը, անհունին խորհուրդը կը թարգմանէ թուլցած մարմինին։ Ձեռ տափանքներու մեղկացնող յանկերգը ճ՛որ կը հիւսէ, եւ ո՛չ ալ մերժուած սէրերու հեզանուտ հառաչանքին թեթեւութիւնները, ծովին օրօրը կ'երգէ աշխատասիրաց ճանքի մաքառումներէն վերջ, յաւիտենական հանգիստի, յաւիտենական խաղաղութեան վայելումի երազները, որոնք մերթ հրճանութեան ձեւի տակ, ու մերթ տենչանքի փրփուրներով, կուգան չոյելու մարդկային հոգիները։ Այդ տիրաբոյր ու մխանջային գոլարթ օրորը, անուրջներու կարապետող մեղկանուշ չունչին պէս, մեզի լսել կուտայ, գիշերուան այդ յառաջացած պահուն, ամէն ինչ որ մաքուր բաղձանքները արթնել կուտան մեր ներսը, իբր թէ մերն ըլլար այդ օրորը։

Կապոյտ ձայներու այդ վէմվէտուրը, որ լուսերանգ ցնցուղներէ մղուած, կուգար հանգարտել սրտի պատրանքները, հիացումի ամէնէն պատկառելին, ամէնէն անթարգմանելին ու խորունկը մաղելով մեր վրայ, կ'երկարի չարունակ անընդհատ քներգին վճիտ արձագանգներովը, իբր թէ յաւիտենականութիւնը ամբողջ իր նուագախումբը դրած ըլլար ջուրերու այդ վարագոյրին ետին, եւ որ կ'երգէ անընդհատ, միաչունչ միեւնոյն gammeերով հովին մատները տարուբերելով՝ անճիգ եւ անբռնազբօս՝ ջուրերու սաստիկ ստեղնաշարերուն վրայ։

* * *

Ջուրը իր ձեւափոխութիւններուն մէջ խորհրդաւոր բոյր մը ունի. ա՛ն չատ աւելի աստուածային է կարծես, իր ծպտումներուն, իր կապարէ ծանրութիւններուն, իր եթերային չոգիացումներուն, իր փրփուրներուն, իր բազմագոյնեան պէսպիսութեան, իր հառաչանքին ու կատաղութեան մէջ, քան ցամաքը, որ ջայլամի ձագերու նման, արեւին տակ, իր ծառէ փետուրները միայն կը բուսցնէ։

Ցամաքը ժամանակէն մաշուած չրջանակն է միայն ծովին համայնապատկերին, որ իր մէջ կը պատկերացնէ աստուածային վրձինի մը բոլոր նրբերանգութիւնները, ճոխութիւնները, ներդաշնակօրէն ծրագրուած միակտուր խառներկի մը պէս։ Մենաւոր այդ լեռներուն ու բլուրներուն ոտքին տակ, ծովը մեծ ու տիեզերական լուսանկարիչ է. կը կը ցուցադրէ իր նկարները, ճոխ ու բնական, եւ իր ամէն մէկ նկարներուն, պատկերներուն երգել կուտայ իրենց ձայներովը, իրենց լեզուովը, բառեր որոնք, կնճիռներ չունին հասկնալի ըլլալու համար, որովհետեւ աստուածային լեզուն է զոր կը խօսին անոնք։

* * *

Եւ այն գիշերը, ան կը մրմնջէր չարունակ, իր մայրական օրօրը, ծովին օրօրը, ուրկէ մեր հոգիները դիւթուած, կը լարուէին չզապինգ։(*)

Ր. Չիաար ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(*) «Արեւելք»։

ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԾԱԳՈՒՄԸ, ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ, ԻՆՁՈՒԻ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼԸ

Բ.

Բ. ՄԱՐԿՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ

Հեղինակը.— *Եկեղեցական հայրեր այս Աւետարանը կը վերագրեն Մարկոսի։ Մարկոս Քրիստոսի աշակերտներէն մէկը չէր, թէեւ Օրիճէն զայն 70 աշակերտներէն մէկը կը կարծէ. ըստ Ս. Գրոց՝ ան կը կոչուէր նաեւ Յովհաննէս, եւ Բառնաբասի քեռորդին էր. մօրը անունն էր Մարիամ, որուն տունը աշակերտներ, եւ մանաւանդ Պետրոս, յաճախ այցելութիւններ կուտային։ Պետրոս իր Թուղթին մէջ կը յիշէ Մարկոսը իբրեւ իր որդին. ասկէ ոմանք հետեւցուցած են թէ ան՝ Պետրոսի հարազատ որդին էր, բայց չատ հաւանական է որ Մարկոս Պետրոսի միջոցով քրիստոնեայ ըլլալուն համար, իբրեւ ամբ կրնար կոչուիլ Պետրոսի որդին, իր հոգեւոր առումով։ Մարկոսի կեանքին վերաբերեալ քիչ տեղեկութիւն ունինք։ Ան Պօղոսի ու Բառնաբասի ընկերացաւ անոնց առաքելական ճամբորդութեանը միջոցին, բայց Պամփիւլիայէն անոնցմէ զատուելով ետ դարձաւ Երուսաղէմ, եւ կը կարծուի թէ այս ժամանակ Պետրոսի ընկերացաւ։ Քիչ վերջը Բառնաբասի հետ Կիպրոս գնաց ու հոն գործեց. բայց Պօղոսի Թուղթերէն կ'երեւայ որ՝ Մարկոս կրկին Պօղոսի ընկերացաւ անոր Հռոմ եղած միջոցին։ Անոր գործերուն ու մահուանը վրայով որոշ տեղեկութիւններ կը պակսին, միայն աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ ան Հռոմէն Ադեքսանդրիա գնաց, ուր եկեղեցի մը հաստատեց ու մեռաւ։*

Եկեղեցական հայրերը, ինչպէս, Յովհաննէս Երէց, Իրենիոս, Տերտուղիանոս, Կղեմենդ Ադեքսանդրացի, կերոմ եւ ուրիշներ, Մարկոսը՝ Պետրոսի գրագիրն ու մեկնաբանը կը համարին. եւ ընդհանուրին կարծիքը այն է թէ, Պետրոս Քրիստոսի կեանքը պատմած ու Մարկոս ալ զայն գիրի առած է որքան որ կարող եղած է յիշել։ Ըստ Յովսէբոսի (Eusebius), Յովհաննէս Երէց և Բաբիոս ըսած են. «Մարկոս Պետրոսի գրագիրը ըլլալով՝ ինչ որ գիրի առաւ՝ ճշդութեամբ առաւ զայն, սակայն Քրիստոսի ըրածներուն ու խօսածներուն ժամանակագրական կարգը նկատի չառաւ, վասն զի ոչ ունկնդիրը եւ ոչ ալ հետեւողն էր Տէրոջը»։ Ասկէ ոմանք հետեւցուցած են թէ Պետրոս ինք պակաս ներկայացուց Քրիստոսի պատմութիւնը Մարկոսին, եւ ասիկա Շէյէրմախըրի ու Սթրաուսի ձեռքերուն մէջ փաստ մը եղած է հակառակ Մարկոսի Աւետարանին։ Զարմանալի է որ այսպիսի աննշան կէտեր պատճառ կ'ըլլան ոմանց տարակուսանքներ ունենալու Աւետարաններու արժանահաւատութեանը վրայ։ Ի՞նչ կայ հոս տարակուսելու։ Պետրոս պարագային պահանջին համեմատ Քրիստոսի կեանքէն իր մտքին զարկած է՝ կարեւոր դէպքերը պատմած է կամ ուղղակի Մարկոսին, եւ կամ յիշած է զանոնք ժողովուրդին, իր քարոզութիւններուն մէջ, Մարկոսի ներկայութեանը, եւ զոր Մարկոս ալ գիրի առած է։ Սա յայտնի է արդէն որ աւետարանիչներ Քրիստոսի կեանքը իր ամբողջութիւնովը ներկայացուցած չեն, այլ այն մասերը միայն, զորս պարագաները պահանջած են, կամ իրենց կարեւոր ու օգտակար համարած են անոնց յիշատակութիւնը։ Լեռնէն Նոյն իսկ Յովհաննէս աւետարանիչին խոստովանութիւնը. «եւ ուրիշ չատ բաներ ալ կան, որ Յիսուս ըրաւ, որոնք եթէ մէկիկ մէկիկ գրուած ըլլային, կարծեմ թէ աշխարհս ալ բաւական պիտի չըլլար պարունակելու այն գիրքերը որ գրուած ըլլային»։

Թուականը. — *Այս Աւետարանին գրութեան ճիշդ թուականը որոշ չէ. որքան որ վերջերս ծայրայեղ քննադատներ խծբծած են այս Աւետարանը, ու անոր լեզուին, ոճին, ու չեմ գիտեր ինչ ինչ մոլար վարդապետութիւններու ակնարկութիւններ նշմարե-*

ղվ անոր մէջը իրենց սրատես սակայն կոյր աչքերովը, հետեւցնել աշխատած են անոր երթերդ կամ երրորդ դարու գործ մը ըլլալը։ Բայց անոնք ինչ որ ալ ըսեն, սակայնը պարզ կը տեսնուի որ, ան գրուած է 70 թուականէն առաջ, այսինքն դեռ երուսաղէմի կործանած, վասն զի գիրքին մէջ ակնարկութիւններ կան, իբր մարգարէութիւններ նա ապագայի մը, այդ քաղաքին կործանումը ու փառաւոր տաճարին հիմնայատակ ըլլալուն մասին, սակայն կը պակսին որ և է ակնարկութիւններ այդ դէպքերը տեղի ունեցած ըլլալուն վրայով։

Ինդիր է թէ երբ Մարկոս իր Աւետարանը կը գրէր՝ Մատթէոս ու Ղուկաս իրենցինները գրա՞ծ էին։ Եկեղեցական հայրերէն Պապիոս կ'ըսէ թէ, այս Աւետարանը Մատթէոսինէն վերջը գրուած է, իսկ Կղեմենդ Ալեքսանդրիացին կ'ըսէ թէ երկուքին ալ, այսինքն Մատթէոսինէն ու Ղուկասինէն առջը գրի առնուած է։ Վերջին դարու քննադատներէն Կրիսպախ, Սօնիէ (Saunier), Ուիթաուս ու Տըվէթ այն կարծիքէն են թէ, Մարկոսի Աւետարանը Մատթէոսի ու Ղուկասի Աւետարաններուն համառօտութիւնն է։ Ըստ ասոնց կարծիքին՝ Մարկոս ոչ թէ Պետրոսէն լսած ու գրած է իր պատմութիւնը, այ Մատթէոսի ու Ղուկասի Աւետարանները իր առջեւը ունենալով անոնցմէ համառօտած է։ Արդէն այս տեսութեան կամ կարծիքին հակառակ կը խօսի հայրերու վկայութիւնը, որուն համեմատ Մարկոս Պետրոսէն առած է իր պատմութիւնը։

Վէյս (Weisse), Վօլք եւ Պաուր ընդհակառակը կը հաստատեն թէ, Մարկոսի Աւետարանը է՛ն առաջ գրուածն է, որուն աղբիւրներէն մէկն է անոր պարզութիւնը։ Այս վերջիններուն կարծիքին համեմատ՝ Ղուկաս իր պատմութեանը ձեռնարկած ատեն, առջեւը ունէր Մարկոսի Աւետարանը, զոր աւելի ընդարձակեց, իսկ Մատթէոս ուենթալով իր առջեւը Մարկոսի եւ Ղուկասի Աւետարանները՝ զանոնք ընդլայնեց։ Այս կէտերը մեզի համար մթութեան մէջ թաղուած գաղտնիքներ են, որոնց անկարելի է տեղեկանալ։ Մեզի համար այնքան կարեւորութիւն չունի դիտնալը թէ իւրաքանչիւր աւետարանիչ իր առջեւը գրուած պատմութիւն մը ունէ՞ր անկէ օգտուելու համար։ Բաւական է որ անոնք այս կամ այն միջոցներով գրած են իրենց Աւետարանները որոնք կը պատկերացնեն Յիսուսի կեանքը իր ամէն կողմերովը։

Ըստ Կղեմենդ Ալեքսանդրացիի և Յովսեբիոսի՝ Մարկոս իր Աւետարանը գրած է Հռոմի մէջ, մինչ Պետրոս կ'ապրէր դեռ, իսկ ըստ Իրենիոսի՝ Պետրոսի ու Պօղոսի մահերէն վերջը։ Կարծողներ ալ կան թէ, ան գրած ըլլայ իր Աւետարանը Ալեքսանդրիոյ մէջ։

Նպատակը։ —Մարկոսի Աւետարանը նպատակ ունի ցուցնելու թէ Յիսուս Աստուծոյ որդին է, և ատէր՝ գերբնական զօրութիւններու, որոնցմով կարող է ընելու գերմարդկային գործեր։ Թէ Մարկոս այս նպատակին համար գրած է իր պատմութիւնը՝ որոշ կը տեսնուի իր հրաշքներու յիշատակութեանը առած կարեւորութենէն։ Միւս երեք Աւետարաններէն ոչ մէկը այնքան Յիսուսի ըրած հրաշքները կը յիշէ իրենց մանրամասնութիւններով՝ որքան Մարկոսինը։

Մատթէոսի Աւետարանը գրուած էր, ինչպէս տեսանք՝ հրէութենէ դարձող քրիստոնեաներու համար, եւ թերեւս նոյն իսկ հեթանոսներու համար. ասոր ներքին ապացոյցները հետեւեալներն են։

1. Դէպքերու պատմութիւնը կարճ ու կոկիկ է, ինչ որ այն դարուն հեթանոս հռոմայեցիներու յատկանշական պահանջն էր. այս կէտը, քիչ մը աւելի մասնաւորելով խնդիրը, կը ցուցնէ թէ հեթանոս աշխարհէն Հռոմայեցիներու համար գրուած է մանաւանդ։

2. Ամէն անգամ որ հրէական ծէսերու կամ սովորութիւններու ակնարկութիւններ կ'ըլլան, աւետարանիչը չի վարանիր անոնց մասին բացատրութիւններ տալու, ինչ որ աւելորդ պիտի նկատուէր եթէ գրուած ըլ-

լար Հրեայ ընթերցողներու համար։ Զօրօրինակ, հետեւեալ համարներուն մէջ, Դ։ Է։ 2, 3, 11։ Ժբ։ 18։ ԺԴ։ 3։ ԺԴ։ 12։ Ժե։ 6, 42։

3։ Հին Կտակարանէ կոչումներ խիստ քիչ են, ինչ որ հեթանոսներու վիճակին աւելի կը յարմարի, քանի որ անոնք աւելի քիչ տեղեակ էին օրէնքին ու մարգարէութիւններուն։

4։ Բրիստոսի ազգաբանութիւնը կը պակսի, վասն զի հեթանոսներու համար անհասկնալի պիտի ըլլային այդ անուններու երկար չարքերը՝ որոնք իրենց բոլորովին անծանօթ էին։

5։ Կարգ մը երբայեցերէն բառերու նշանակութիւնը կը տրուի, ինչպէս, Տալիթա՝ Կումի և հլօի, հլօի՝ լամա սաբաքթանի, (Գլ։ ե։ 41։ Ժե։ 34։) որոնք բոլորովին աւելորդ պիտի համարուէին Հրեայ ընթերցողներու համար։

Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՆՕԹԵՐ

ՀԱՑ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ «ՕՒԿԱՆ»Ը

Քանի մը տարի առաջ չատ բաներ գրուեցան այս մասին Աւետարերի մէջ, որոնցմով առ հասարակ ամէնքն ալ կը շեշտէին թէ Հայ։ Աւետ։ Ժողովուրդին եկեղեցական եւ կրթական չահերը պաշտպանող եւ անոր համար կարեւորագոյն եղող հարցերը ուսումնասիրող օուկանի մը զգալի ու անհրաժեշտ պէտքը ունինք։ Դիտել տրուեցաւ նաև թէ 20 տարիէ է որ կ'ըսուի թէ Աւետարերը բնիկ խմբագրութեան մը պիտի յանձնուի եւ սակայն չէր իրագործուած այդ դիտաւորութիւնը։ Յօդուածներու այդ չարքը դադրեցաւ վերջ։ Խմբագրին մէկ տեսութեամբ, որ կը յայտարարէր թէ Աւետարեր Հայ։ Աւետ։ Ժողովուրդին «օուկան»ն է եւ քիչ յետոյ անոր օգնական խմբագրութեան կոչուեցաւ նաև վերջ։ Յ. Գրիգորեան։

Այդ դէպքէն ի վեր երկու տարի անցաւ, սակայն եղա՞ւ արդեօք Աւետարեր այն թերթը, ինչ որ ըլլալ կը փափաքուէր Աւետ։ համայնքէն։ կը պատմուի թէ աստղաբաչխին մէկը, իր նախասիրած գիտութեան այնքան նուիրուած էր, որ չարունակ աչնապիչ երկինքը նայելով քալած ատեն, չկրցաւ տեսնալ իր առջեւի փոսը որուն մէջ գահավէժ ինկաւ։ Աւետարեր իր նախասիրած աստուածաբանական նոր տեսութիւնները հրատարակելով, մոռցաւ մեր համայնքին «օուկան»ը ըլլալը, եւ անոր համար օրուան կարեւորութիւն ունեցող հարցերու մասին առաջնորդող յօդուածներ ունենալը։ Իրաւ որ վեր. Գրիգորեանի Աւետարերի օգնական ըլլալէն ի վեր, իբր նորութիւն ներքինլուրերու բաժնին մէջ Բողոք. ժողովուրդ խորագրին տակ քանի մը տող բաներ կը տեսնենք, սակայն յաճախ անոր աւելի ժամանման ու ընդարձակը կը կարդանք Հայ թերթերու մէջ եւ աւելի տեղեկութիւններ կ'առնենք անոնցմէ՝ քան Աւետարերէն։ Մեր Աւետ։ ժողովուրդը Հայերու եւ Հայ կաթոլիկներու ժողովրդական գործերուն վրայ թերթերու մէջ կարդալով չատ բաներ գիտէ անոնց վրայ, մինչդեռ բան մը չգիտեր բուն իսկ իր ժողովուրդին եկեղեցական եւ կրթական գործերուն ու խնդիրներուն վրայ։ Զունի՞նք արդեօք մենք ալ մեզի համար կարեւորութիւն ունեցող եկեղեցական կամ կրթական հարցեր։ Օրինակի համար, Ազգապետարանի ելմտական, վարչական բարւոք կազմակերպութեան, կարօտ եկեղիցիներու եւ ուրիշ անհրաժեշտ կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներ չունի՞նք։ Ինչո՞ւ Աւետարեր այս և այսօրինակ հարցեր յուզելով հանրութեան միտքը չպատրաստեր լաւագոյնին՝ օգտակարին եւ բարիին։ Աւետարեր ինչո՞ւ չի հրատարակեր Տոդեւոր Սիոնոդներու և Ազգապետարանի գործերուն վրայ տեղեկութիւններ, եւ ինչո՞ւ գաւառի եկեղեցիներու գործերը չծանօթացներ ուրիշ եկեղեցիներու, անանկ որ եկեղեցիները իրարու վրայ ծանօթութիւն չունենալով մէկմէկէ բոլորովին օտարացած կը մնան։

եթէ Աւետաբեր միսիոնարուորթեան օրէնքը պահել կ'ուզուի եւ անոր խմբագրութիւնը միսիոնարի մը կը տրուի, թող այնպէս ըլլայ. եւ խմբագիրը թող իր կոչման համաձայն գրէ բարոյական ու հոգեւոր նիւթերու վրայ։ Իսկ եթէ Աւետաբեր միանգամայն Հայ Աւետարանականներու «օրէնքը» պիտի ըլլայ, անոր Հայ օգնականներուն յօդուածները խմբագրին թողուի, աւելի նպատակայարմար չպիտի՞ ըլլայ եթէ զուտ Աւետ. ժողովուրդին եկեղեցական գործերուն վրայ առաջնորդող տեղեկութիւնները միայն հրատարակէ եւ մեր հայրենակիցներուն չհասնող պաշտպանէ։ Աւելի լաւ չպիտի՞ ըլլայ, եթէ մեր գաւառի եկեղեցիներուն գործերուն վրայ աւելի՝ մանրամասն տեղեկութիւնները հրատարակէ եւ օգտակար ըլլալ կանայ այն համայնքին՝ որուն կը վերաբերի նաեւ ինք։ Խմբագիր եւ օգնականխմբագիր՝ ասանկով աշխատութեան բաժանում մը ունեցած պիտի ըլլան, մէկը իբր Աւետարանիչ, զուտ կրօնական ու բարոյական նիւթերու վրայ գրելով, եւ միւսը միայն մեր համայնքին օրուան կրթական եւ եկեղեցական հարցերուն վրայ գրելով։ Աւետաբերի խմբագիրը իր կոչման համեմատ արդէն ընդարձակ տեղ կուտայ կրօնական եւ նոր աստուածաբանական խընդիրներու. օգնական խմբագրին համար առիւրդ է ատան՝ բաներու վրայ գրել։

ՄԻՀՐԱՆ

Ա Մ Ա Ս Ի Ա

(ԻՐ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ)

(Ե. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

Բերդը։—Հնութեան դրօշմը կրող ամէնէն ցցուն, ամէնէն հոյակապ կոթողը որ Պոնտացիներու յանգուգն ձեռներէցութիւնը կրցած է կանգնել հակայ ժայռերու գագաթը, հռչակաւոր բերդն է, որով Ամասիան ուղղութիւնը գրաւած է անուանի հնախոյզներու ու զարմանքը հրաւիրած՝ ամիկներու։

Առտուն կանուխ ճամբայ կ'իյնանք ու ժայռերուն եռեւէն զարնելով՝ կը ճգնինք, վեր լայն արահետէն, ուրկէ պոնտական հետևակները քալած են. ընկերներս պատմական նիւթերու մէջ կը թաղուին մինչ գլուխս կախ ամէն նոր ծաղիկի, ամէն նոր քարի կտորի, հողի խաւերուն ամէն նոր փոփոխութիւններուն ուշադիր՝ անոնց առջևէն կը բանամ ճամբաս և ահա՝ ինքզինքս կը գտնեմ բերդեդուն դէմը՝ աստիճանաւոր վրայէ վրայ երկայն ճեղքեր յուշադրող ամրակուռ ապառաժներուն առջև, հոն՝ ուր հինէն ասդին ոչխարներու փարախ մը կայ ու կը մնայ։

Պոնտական բերդերու աշտարակները ձեւով զրեթէ կը նմանին Րուժելի Հիսարի ծովեզերքին վրայ բարձրացող բոլորակ աշտարակներուն, բայց ոչ անոնց չափ հաստատուն ու նոր։

Հոս՝ աշտարակներու բեկորներ են, աւերակներ որ կը ցցուին սեպ ժայռին գագաթին վրայ ու խոշոր ու հաստ պատերու չըղթայ մը կ'երկարի ապառաժներէն վար, կը կապուի ուրիշ աշտարակի մը ու նորէն ընդարձակ ծիր մը գծելով վեր կ'աւտանակէ։ Զանգուածային, քիչ թէ շատ քառակուսի պինդ քարեր, իրարու վրայ զետեղուած՝ առանց չաղախի՝ կը բարձրանան ամէնէն բարձր գագաթին վրայ ու իրենց վախ ու կորով ներշնչող վսեմութեանը մէջ կը խորտակուին վերէն։

Քիչ են սակայն հնութեան հետքը պահող այդ առանց չաղախի քարերը, որոնք երբեմն անկանոն կերպով ալ կարուած՝ կը յիշեցնեն Պեղասկեան մեթոտը ճարտարապետութեան, որ հին Յոյներուն է'ն առաջ փորձած կերպը եղաւ։

Անկէ ետքը կը յաջորդէ չարքը՝ նորոգուած, մեզմուզեանները չինուած ու մանր քարերու հիւսուածքը կրող աշտարակներու։ կեդրոնական մասի մը չուրջը կը գծուին նման աշտարակներ ու իրարու եռեւէ կը

ձգուին ետ ետ աւելի ու աւելի բաղդատական ցածութեան մը վրայ։ Լայն չրջանակ մը՝ ատոնց կեդրոնը ու բոլորտիքը աւելի լայնցող չրջանակներ, որոնք կը տարածուին, կ'երկննան ու կը փչրուին եզերքի ցածութիւններուն վրայ, առանց հետքի, աննշմար ու լռիկ։

Այդ ամրութիւններուն մէջտեղ կը տեսնենք՝ անոնց կառափնարանը, ժայռին երեսը փորուած սանդուխներ, ուրկէ կը բարձրանային անոնք երկու խոշոր ապառաժներու մէջտեղ չինուած՝ մէկ մարդու նստելիք քարի մը վրայ ու ճեղքուած խորտ ու բորտ քարերու ածուի մը երկայնքն ի վար կը գլտորէին յանցաւորը։ Հոն կը տեսնենք բոլորակ հոր մը՝ անոնց խոշոր ամբարը որուն մութ բերանը հիմա իր լայն ու կոչտ, իրարու փակած ոստերով թզենի մը կը պոչէ։ Հոն՝ նաև ահագին բացուածքը Զլամպոլիին (ջրամբարի աղաւաղումը հաւանաբար) որուն առջև կանգ կ'առնենք պատէ մը վեր մագլցելէ ետքը։

Զլամպոլիի.—Խոշոր բացուածքին առջևն ենք ահա ու մեր առաջնորդը երեք ձև կ'առաջարկէ.—կօչիկով, գուլպայով և կամ բոպիկ իջնել և կ'աւելցնէ միևնոյն ատեն թէ, սովորաբար բոպիկ կ'իջնեն եկողներ։

«Վախցողին մայրը չէ լացեր», կ'ըսեմ ու կօշիկ ու գուլպայ կը հանեմ, կը սօթթուիմ ու ընկերներուս հետ քարէ սանդուխէն, որ գրեթէ տասը ոտք երկայն է, վար կը սահիմ մութին առջև կանգ առնելու պայմանով։

Մոմը կը վառուի ու իրարու ետևէ, մութին մէջէն կը սահինք վար։ Երբեմնի կանոնաւոր աստիճանները քարէ երկայն սանդուղին՝ բոլորովին աւրուած հարթ հաւասար եղած են։ Դեսինը չոր է ոտքերնուս տակ։ Պահ մը կը խարխարեմ ու աչքովս կը բռնեմ մոմի ժժգոյն լոյսին մէկ գիծը, որ առջևէս կը սուզի, կը մարի անդունդի նմանող այս վայրին մէջ ու ոտքերս կը սահին հիմա փակչող աւազուտ թաց գետինի մը վրայ։ Պահ մը գետինը տեղի կուտայ ու կռնակիս վրայ կը սահիմ. բայց ամչնալով ընկերներուս քաջարի գնացքէն, հազիւ կը յաջողիմ երթալ ժայռի մը մէկ կտորին փարիլ ու այսպէս՝ կէտ առ կէտ, քայլ առ քայլ, ամէն մէկ քայլափոխէս առաջ պատի ժայռին վրայ կռուան մը, յենարան մը ապահովելով, ճամբաս կը փորձեմ ամէնուն ետեւը մնացած։ Զորս հոգի ենք. ետքը մնացողները ես ու մէկ ընկերս, միւսները տեղին փորձ են ու իրենց քաջալերական խօսքերով կը չանան սրտապնդել զիս։

Ու հիմա՝ վերևի ապառաժներէն ջուրը չեթ չեթ կը կաթէ գլխնուս ու մանր սուր խիճեր ոտքերնիս կը քերթեն. անգամ մը ետիս կը դառնամ ու բերանի ահագին բացուածքը՝ այդ լուռ ու զահանդեցնող մթութեան մէջէն՝ լոյսի ծակ մը միայն կ'երեւայ։ Նորէն կը բռնեմ քայլերս, նորէն հեւքով մը կը կպչիմ ժայռին ու երկարօրէն և յամրաբար ոտքի ու ձեռքի պրկուած ու գալարուն մաքառումներով, վերջապէս կը հասնիմ խոչոր, զանգուածաւոր քարերուն՝ որոնց մէկուն վրայ կը նստիմ. միւսները արդէն նրստած կը հանգչին ջուրին վերև որ կը պչըտայ, ու մթաստուեր ու մելամաղձոտ ժպիտով մը՝ իր խորքերէն կը յառի երեսնուս։

Վառուած մոմերը կը չատնան, օդը ցուրտ է, ամառուան աս է՛ն տաք եղանակին մեր չունչերը կ'երեւան աչքերնուս ու կը խտանան։ Պահ մը կը յառիմ գլխուս վերեւի մըթութեան, թաց ապառաժներուն. ձայն մը կը լսեմ ինքնամփոփումիս մէջ, — Լ'աբբի վիէն ան մանժան։ Իրրանոսեան վարժարանին տեսուչն է որ գաւաթ մը ջուր կ'երկնցընէ, ու միւս ընկերս՝ հացն ու պանիրը անոր ետեւէն։

Վերելքը չատ դիւրին կ'ըլլայ,—մէկ չունչով ճամբուն մէկ քառորդը վազելով կը կտրեմ ու ետքը նորէն պարբերական վազքերով ընկերներէս առաջ կը հասնիմ լոյսին սանդուխին առջեւ, ուր դրած էինք մեր կօշիկներն ու հովանոցները։ Հիմա լուսաշխարհք ելած՝ կը փնտռենք բարձր ապառաժներու վրայ հետքը՝ ժեռուտ այն արա-

հետները, ուրկէ հին ատեն բերդապահները վար կը սուրային, ահագին անդունդին մէջէն հիանալի այդ ջուրէն առնելու։

* * *

Պատուհանիս առջեւ ճիշտ դիմացս 270 մեթր սեպ բարձրութեան մը կը հասնի չիփ չիփակ եսագլուխ ու լայնանիստ ժայռը, ևբան երկար տողանցում մը հեռուէն կուգայ կը վերջանայ հանդարտ Իրիսի եզերքին վրայ ու բարձրահասակ դէտի մը պէս կը նայէ վերեւը այն կիրճին որուն մէջ Ամասիան՝ Սդրաբոնի ծննդավայրը՝ ձգուած կը մնայ հին հին Համանակներէ ի վեր։

Հսկայ գլուխ մը ձուաձեւ ամէնէն վեր կը բարձրանայ մէկ չարքի վրայ, իրեն քովն ի վար յաջորդող միւս գագաթներէն։

Պառեխներ սպառնացող ու կտրուած՝ չերտ չերտ կը կախուին հոն ժայռին վրայ, ծեղքրտուած ապառաժներ, քարի խոշոր կտորներ թոյլ ու անհոգ իրարու վրայ հեծած, երկար փեռեկտումներ որոնք խորունկ ու մթին ստուերներ կը քաշեն ժայռին երկայնքն ի վար, սեպ գլուխներ իսկոյն վեր կ'աշտանակեն, քարեր կը սուզվին թոհ ու բոհի մը մէջ, մամապատ վանգուածներ յուսահատ կը չոքին փոսերու մէջ, երկայն ու նեղ գահավէժը որ կարիճ հովիւներու խոստումնառուժը եղած է, անոնց երկաթէ ոտքերուն խաղողը ու վար գլորած է փչրելու անոնք որ միւս ծաղրած են վախը, արցունքին հայ ինդացած են, հեգնած են է՛ն խրոխտ բարձունքները, այլ՝ ոչխարի մը հետապընդվով՝ նենգաւոր ու հակած այդ արահետէն իրենց վեր մագլցելու ճիդին մէջ խաբուած ու անդունդին մէջ թաւալագլոր բուռ մը ոսկոր կտրած են։

Գիշերուան տեսիլը այս ժայռերուն՝ ամպի վսեմ է ու սարսռազդեցիկ։

Լայնքունի խմբանդրին է կարծես,— ծուխ, հաստիրան քաւրմը կը կանգնի պատուանդանի մը վրայ ու երկու գաւկըններ քովը իրարու կուրծքի կը հակեն վըզտակից գլուխին, մինչ Թունաւոր օձը գլարումներով կը պտուտքի անոնց չուրջը ամէն մէկ անգամ, ամէն մէկ ջիղ իր ահագնական օդակներուն մէջ պրկելով։ Ու վիշտի անհուն նշաններ, ցաւի ստուերներ, խորչումներ կը կախեն քուրմին երեսն ի վար, մասնները կը գալարին, կ'ուռին, կը թուլնան, կը սմքին, ու բազուկները խեղճ տղոց՝ կը պրկուին, կ'ամրանան պահ մը, ետքը փօթեր կը գծուին հարթ ու ճերմակ մորթին վրայ, պալարներ կը բացուին, ամէն մսան ցաւը կ'ուռեցնէ, ամէն ջիղ կըսկիծը կը քաչէ յոգնած անդամներուն մէջէն, ու իրենց մարմարէ մարմնին վրայ հարթ կողմ մը չմնար։

Այսպէս ու ա՛լ աւելի ահարկու կը թուին ժայռերը,—մինչ մութը կը գալարուի անոր չորս կողմը, կը պրկէ ամէն մէկ ժայռ, կ'անհետացնէ ամէն մէկ խրոխտ բարձրութիւն,—բացուածքները կը լայնանան, քարերը կ'ուռին, ստուերները ամպերուն կը խառնուին ու լուսնին ազօտ մէկ ցոլքը աւերակ բերդի մէկ փլած ծակէն ներս սահելով տրտում ու տխուր, տժգոյն ու մարած կը նայի այդ անկանոն, խորտուբորտ ճեղքերտուածքներուն վրայ։

* * *

Ասոնցմէ զատ յիշատակելի չինուածքներ քիչ կան։ Կը մնան հին քուրմերու վիմափոր գերեզմանները վերը նկարագրուած ժայռերուն մէջ։ Գետին վրայ նայող կողմէն, կամուրջէ մը կ'անցնինք ու կը լսենենք կամարակապ մուտքը բերդին։ Քիչ մը անդին կանգ կ'առնենք ու ծերուկ մը մեզի կ'ըսէ թէ ատենօք ուրիշ կամարակապ դուռ մըն ալ մեր կեցած տեղը կը գտնուի եղեր բայց իրենց նախորդները փլեցուցեր են, հոն խրճիթներ չինելու համար։

Առաջին կամարէն ներս չմտած, կը տեսնենք բերդին խոշոր, ատամնաւոր պարիսպները, որոնք մէկ կողմէն իրարու ուղղահայեաց գիծերով ժայռերէն վե՛ր, դէպի բերդին է՛ն բարձր ձուաձեւ գագաթը կը մագլցին, քիչ մը անդին աւերուած արահետ մը՝ կը տանի այդ քուրմերու քարայրները, որոնք

5—6 հատ են հոտ՝ իրարմէ քիչ հեռու կամ իրարու կից։

Կամարաձեւ խոշոր դուռերու չափ լայն, 3—4 մէթր բարձր, միւս ժայռերուն մէջ, անոնցմէ անջապատուած՝ ու ճիշտ իրենց մէջտեղէն քառակուսի բացուածքով այդ քարայրները՝ զորս չինելու համար յայտնի է թէ ո՛րքան պարապ աշխատութիւն վատնուած է, անյիշատակ ժամանակներէ մնացած են կ'ըսուի, բայց ատոնց յար և նման ուրիշ քարայր մը՝ քաղաքէն ժամ մը հեռու եւ նորէն գետի եզերքին վրայ, եղած է նաև ճգնարանը հաւանաբար Ցոյն ճգնաւորներու։

Է՛ն նշանաւոր քարայրն է ան՝ Այնալը մադուրան։ Մաքուր ու հիանալի կերպով մը յղկուած, տաշուած է ամբողջ ժայռը ու ներկուած այն տեսակ իւղաներկով մը որ քարին հայելիի յատկութիւնը տուած է։

Ինչպէս միւս քարայրները՝ ատ ալ մէջտեղը քառակուսի բացուածք մը ունի, ուր սանդուխով մը կ'ելլուի ու կը տեսնուի ներսի կողմը աւելի հիանալի հայելի մը։

Ամբողջ մարմինդ՝ դէմդդ գեղեցկօրէն ու վճիտ կը ցոլացնէ այդ քարը ամէն կողմերէն։ Ու զարմանալին ան է որ դարերու ընթացքին՝ այդ քարերը ոչինչ կորսնցուցած են իրենց յատկութենէն ու ներկը երբեք չէ աւրուած. դուրսի կողմը՝ ուր այնքան գիծեր քաշուած են, այնքան անուններ գրուած՝ տակաւին կը ցոլացնէ դէմդդ։

Աւրուած արձանագրութիւններով փորագրուած երկայն քառակուսի հատուած մը կայ, քարայրի բացուածքին տակի կողմը, և վրան չատ խոշոր յունական մաշած գիրեր «մեծն Իրիս» գետ նշանակութեամբ։ Ու կըխորհուի թէ ատ անունը գետին հետ կապակցութիւն մը ունենալու է, կամ Իրիս անունով քուրմ մը իր անունը գետին տուած է եւ կամ Իրիս գետը իր անունը քուրմին։

Ասկէ զատ՝ Սուլթան Պայազիտ Բ. է չինուած չատ գեղեցիկ մզկիթ մըն ալ կայ, որով կ'ամբողջանայ Ամասիոյ հնութիւններու շարքը։

Ամասիա ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԵՍԻԱԵԱՆ

ՊԶՏԻԿ ՆԵՐԿԱՐԸ

(ԼՈՆՏՈՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Խոշոր սնտուկ մը տուած են կռնակը սև փայտէ չինուած, երկու հատ ալ խոշոր խոզոնակ բռնած է ձեռքը պզտիկ ներկարարը։

Ձմրան ձիւնոտ գիշեր մը ցուրտ ու մըխուր։ Ձիւնը հովէն խարազանուած՝ անդադար կ'իյնայ, դանդաղ դանդաղ, ճերմակ պատանք մը քաշելով երկինքի կապոյտին։ Ձիւնը ճեփ-ճերմակ գետինը նետած է արդէն, ու այս անսահման ճերմակութեանը մէջ պզտիկ ներկարարը փոքրիկ սև արատ մըն է՝ տարուբերուող անոր անչափութեանը մէջ։

Կ'երթա՛յ պզտիկ հէգ ներկարարը, ամէնէն լքուած, պատառ պատառ ցնցոտիներով, ոտքերը կիսամերկ։ Վարդագոյն երեսներուն նուռ գոյնը ժարեր է։ Տժգոյն չրթունքներուն չուրջը կեանքի անյուսութեան դառն ժպիտ մը կը դեգերի, ժպիտ մը արհամարանքի, ժպիտ մը հեգնանքի։ Այդքերուն մէջ իրեն համար մեռած աշխարհի մը ու անյուսադրելի իղձերու ցրտութիւնը կը տարածուի։ Շրթունքները բաց են ու մերթ ընդ մերթ կ'երերան կարծես մրմնջելով անծանօթ բառերու՝ օ՞թ թէ տրտունջ—ո՞վ գիտէ։

Ձիւնը պահ մը կը խչրտայ ու հէգ պզտիկը ետին կը դառնայ։

Սրարշաւ կառք մըն է։ Ո՞վ գիտէ ուրկէ կուգայ եւ իր տաքուկ տունը կը դառնայ, չուտով գրկելու համար սիրելիները, որոնք իրեն կ'սպասեն, իրմո՞վ երջանիկ կ'ըլլան։ Հո՛ն կ'սպասեն իրեն երջանիկ էակները, որոնք գգուանքի կ'ուզեն, ուրախութիւն կ'ուզեն։ Երջանիկ են անոնք, գէթ... պառկելու տաքուկ անկողին մը ունին, մայրիկ մը որ գգուանքով կը համբուրէ, կ'ողջագուրէ զիրենք մչիկ մչիկ քնանալէ առաջ։

Ի՞նչ ունի լքուած ներկարարը, զլացած է իրեն գիշերային հանգստավայր մը. խեղճը չգիտեր ո՛ւր հանդչեցնել գիշերը իր գլու-

եր, գալէ կ'ըսէ իրեն անիծեալ բաղդը, երբ ուրիշներու հանգստութիւնն կը պարգեւէ...

Կամուրջի մը մթին խորչը, պազ մարմարներն են իր անկողինը, բարձ՝ քարի կտոր մը. վերմակ՝ աստղազարդ երկինքը կամ ձիւն. ներակ սաւան մը ձիւնէ հիւսուած, ու գայլէս կը նընջէ ան քարէ անկողինին վրայ, քար կտրած, փողոցի ու թշուառութեան չափակը։ Ո՛վ ճակատագրային անիրաւութիւն, երջանիկ ընտանիքը երբեք մտքէն իսկ չանցներ թէ, դուրսը կան այնպիսի թշուառներ, որոնք նոյն իսկ չեն գիտեր ո՛ր հանգչեցնել իրենց յոգնաբեկ մարմինը, թէ անոթի ծարաւ կ'անցընեն իրենց տառապանքի ժամերը, թէ այդ ալ չբաւեր, մինչ դինք հալածող ունին, մարդոց արհամարհանքն ու ծաղրը։

Ցաւ, անօթութիւն ու հեգնութիւն, ահա՛ ամեցմով հիւսուած է հէգ ներկարարին կեանքը։ Սակայն այդ կապուտցած, սեւցա՛ծ մարմինին տակ՝ չատ զգայուն սիրտ մը կը թրթռէ, որ զգալ գիտէ ու մանաւանդ կ'զգայ ճակատագրային այս մեծ անիրաւութիւնը։

Ու պզտիկ թաթիկներով ցուրտէն սառած, խոշոր խոզանակները կը վերցնէ ու նաւուկին կը զարնէ, նաւուկը կը խօսի ճըլընգացող ու դողդոջուն ձայնով, Թոքախտաւորի մը կուրծքին նման —Թի՛ք... Թա՛ք, եւ որ նպիր. լսելի արձագանգ մը կուտայ։ Ա՜հ, կառչները արձագանգ չեն տար. ուրախութեան երգ մը հազարաւոր արձագանգ կը տանէ։

Զարապութիւն մը պատած է անոր չորս դին, մէկն ալ չունի իրեն գթացող. ո՞ւր են իր մայրն ու հայրը. քոյրեր չունի՞։ Ամբողջ զգոնիք կենդանիի մը պէս փողոցը ձըգտեր է՝ վիզը թուղթի կտորով մը։ Անո՛ւնը՝ —վիլի, տո՞րիքը—տասը... տա՜սը տարու, Նաւուած իմ, ու հիմակուընէ սկսած է կեանքի պայքարը, հացի կռիւը, նետուած է այն փոթորկալից ծովուն մէջ որ կեանքինն է։ Հազիւ լողալ գիտէ, իր թեւերը անզօր են ու չուտով պիտի խեղդուի, եթէ արգահաւող ձեռք մը դուրս չի քաշէ գինքը կորուստի վիհէն։

Անօթի մնալու վախն ալ ունի հէգ ներկարարը, եթէ քանի մը բէնթ մինչեւ իրիկուն չկրնայ վաստկիլ։ Զոր հացի գի՛նը... Արդէն ծերացած դէմք մը ունի, լուրջ ու խորհրդաւոր ակօսներ են իր ծաղկատի ճակատը։

Փողոցին մէջ իրարմէ անջատ հեռաւորութեամբ լապտերներ իրենց աղօտ նայուածքով կը հարցաքննեն գինքը, իրենց դողդղացող ու կարեկցող լոյսը անոր գլխէն վար թափելով...

Պզտիկ ներկարարը քալեց ընդ երկար, թեթեւօրէն կարծես քաշելով ճերմակութեան վրայէն. անհետ ու նեղ փողոցի մը բերանը տան մը առջեւ կեցաւ։

Պատուհանէն ներս նայեցաւ։ Սրահ մը ուր բազմաթիւ կաղներ կը վառին, որոնց հսկայ հայելիներու վրայ գործած անդրադարձումը կը բազմապատկէ լուսաւորութիւնը։ Մեղուսեայ աթոռներ ամէն կողմ։ Մանուկներ ուրախ զուարթ կը վազվզեն, բերկրանք ու երանութիւնն հո՛ն են։

Սնտուկը վար դնելէետքը, պզտիկ ներկարարը ձեռքերը կուրծքին վրայ ծալլեց ու պահ մը մնաց մտախոհ։ Իր կեանքը աչքին առջեւ կը ներկայանար տժգոյն, ցուրտ ու արցունքոտ, ոչ մէկ սիրոյ գգուանքով ճառագայթուած։ Իրեն համար ամէն բան լմընցած էր։ Ապագան—մշուշի մէջ, մութի մէջ, անյո՛յս... ու ցաւի մեղմահոս արցունքներ կը սկսին հոսիլ իր աչքերէն, դանգա՛ղ, դանգա՛ղ։

Ծունկերուն վրայ տարօրինակ ուժաթափութիւն մը կ'զգայ ու կուրծքը կը ցնցուի չոր հազէ մը, որ իր մատղաչ էութիւնը կը սարսէ։ Անյուսութեան մահաւոր վարագոյր մը կը քաշուի կամաց կամաց իր աչքերուն ու արցունքներէն պղտոր աչքերը վե՛ր, վե՛ր յառած՝ ծունկերուն վրայ կ'իյնայ գետին։

Այսպէս այս տղան, գալիկահար, վշտահար տառապանքի խաչը ուսին, հեռուեւայ

օրը նորէն պիտի սկսի ցաւի այս կեանքը մինչեւ որ փչրուի ու հատնի։

Ոչոր սնոտուկը կռնակը՝ կ'երթայ փոքրիկ ներկարարը. քալէ՛, միչտ քալէ՛, մուրին, ձիւնին, ցեխին, հէգ ներկարար, քալէ կեանքի ամայի փողոցներուն մէջէն։

ՀՐԱՆՏ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԻՆԻ ԱՄԵՐԻԿ. ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՐՑԱԽՈՒՆԻԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Ցունիս 16/29ին սկսաւ Ամերիկեան երկսեռ վարժարաններու ամավերջի հարցաքննութիւնները։ Ա. օրը կատարուեցան Թուրքերէնի, Անգլերէնի, Հեգարանի, Մայրենի լեզուի, Թուաբանութեան և աչխարհագրութեան քննութիւնները։

Ցունիս 17ին Բ. դպրոցի հարցաքննութիւնները տեղի ունեցան, բաւական թիւով երկսեռ հանդիսականներու ներկայութեան։

Ցուլիս 1ին սկսան աղջկանց վարժարանի այլ եւ այլ ճիւղերու քննութիւնները։ Ա. օր Մանկավարժէդինը՝ զուարճալի եւ հաճոյական ներկայացումներ, երգեր և վարժ մարմնամարզութեան գեղեցիկ փորձեր խիստ յաջողակութեամբ եւ մեծ հետաքրքրութիւն չարժելով գոհացուցիչ եղանակով մը ներկայացուեցան մանուկ ուսանողներէ և ուսանողուհիներէ։ Նոյն օրը քննուեցան նախակրթարանի 56 աչակերտուհիները, Թուաբանութեան, աչխարհագրութեան, Ս. Գրոց, Մայրենի լեզուի եւ Անգլերէնի մէջ։

Ցուլիս 2ին Միջնակրթարանի քննութիւնները, հայերէնի, քերականութեան, աչխարհագրութեան, Թուաբանութեան և Ս. Գրոց մէջ։

Ցուլիս 5ին աղջկանց Բ. դպրոցի քննութեան օրն էր եւ նիւթերը՝ Պօղոսի երեք Թուղթերը, անգլերէն քերականութիւն եւ անգլ. բուսաբանութիւն։

Ցուլիս 6ին տեղի ունեցաւ չրջանաւարտներու հանդէսը։ Իրիկուան ժամը 4ին (Ը. Ե.) մտից մասնաւոր տոմսերով խռնուած էր մանչերու Բ. դպրոցի մէջ երկսեռ հոծ բազմութիւն մը։ Հանդէսը սկսաւ փառաբանական երգով մը եւ Թուրքերէն աղօթքով մը, ետեւն հանդիսականներուն մէջ առաջին ատենաբանները կը գրաւէին իւրաքանչիւր մէջ այլոց անգլիական հիւպատոսը, Մր. Շիփլի և Միսիս Շիփլի, Սանասարեանի յարգելի ուսուցիչներ եւ իրենց Տիկիններըը, Միւլքիէ վարժարանի ուսուցիչներ եւ քանի մը ուսանողներ, ինչպես նաև ազգ. վարժարաններու ուսուցիչներ։ Հանդէսին կը նախագահէր եւ երդերուն կ'առաջնորդէր վեր. Ր. Ս. Սթէյփլթըն։

Անգլերէն երգ մը երգուեցաւ, նախակրթարանի ուսանողուհիներէն։ Ա. ճառախօսին՝ Օր. Աղաւնի Մերաքեանի նիւթն էր կնոջ ազդեցութիւնը, անգլերէն լեզուով։ Բ. ճառախօսը՝ Օր. Զարուհի Խանամիրեան՝ հայերէն լեզուով կարդաց իւրաքանչիւր դաստիարակներու։ Օր. Փերուզա Ոսկերիչեան՝ անգլ. լաւ առոգանութեամբ և սիրուն չեչտերով կարդաց Մեր՝ դպրոցականներուս ուղղուած ուղղութիւնները։ Օր. Ազաւնի Մերաքեան երկրորդ ճառ մըն ալ կարդաց հայերէն լեզուով, երկրից լեզուն։ ճառ ընդ մէջ երգուեցան անգ. և հայերէն դպրոցական երգեր։ Օր. Զարուհի Խանամիրեան երկրորդ անգամ ճառախօսեց անգլերէն լեզուով Լուսնի ճամբորդութիւնը նիւթին վրայ։ Վերջի ճառախօսը իրր հրաժեչտ եւ կարգինչանաբան Դուք ձերը չեմ ճառը կարդաց։ Ամէն երգի եւ ճառախօսութեան կը յաջորդէին ծափահարութիւն։

Ցետոյ Միս Պուչնէլ ուղերձով մը վկայականները բաչխեց։ Ապա առենախօսեցին անգլիական հիւպատոս՝ Մր. Շիփլի եւ Մր. Սթէփլթըն։ 2½ ժամ տեւեց հանդէսը՝ որ փակուեցաւ փառաբանական երգով եւ առաքելական օրհնութիւնով

Ա. Պ. Ի.

ԱՅՍՕՐ ՏԵՍԱԻ

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ «ԳՐՈՒԱԳՆԵՔ»

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ։

Գրուագները կը խտացնէ՝ բանաստեղծական ձեւի մը տակ՝ Ս. Գիւրքի մէջ կարեւոր անցքերու պատկերացումները, ընդլայնուած նկարագրութեան եւ ժամանակի յատկանիշներու մանրամասնութեամբը, վրձինի եւ իմաստասիրելու յաջողութիւնով մը, որ հմուտ գրչականին գրիչին յատուկ է։

Գրուագներուն նպատակն է, հեղինակին բացատրութիւնովը «Ա.—Ընթերցողնեռան տալ զուտ Ազատուածաչնչական ոգիով ու կիրքով գրուած գիրք մը. Բ.—Իր ընթերցողները տանիլ՝ իր պարունակած նիւթերուն ու բնագրական ցուցումներով (indication), բուն իսկ Ս. Գրոց ընթերցումին, որ մեր ժողովուրդին համար ամէնէն անհատուածը եղած է»։

Ծանօթ ըլլալով Մուշեղ Վարդապետի երգիչ գրիչը եւ ինքնատիպ տաղանդը, չենք կրնայ երեւակայուիլ թէ, ո՛ր աստիճան յաջող եւ փայլուն կերպով մը յօրինած է ան իր նոր երկը, կենդանացնելով հին պզազան պատմութեան անցքերը վառվռուն խանդով մը ու ներշնչուած աւիւնով գըրուած էջերու մէջ, ուր ծայրէ ծայր կը տիրէ զմայլելի բանաստեղծութիւն մը, միացած նկարագրութեան եւ պատկերացումի անբաղդատելի կերպով կենդանի տողերու։

Գրուագներուն մէկ քանի հատուածները Գիշերներու Զայնը խորագիրով հրատարակուած ըլլալով Բիւրակնի մէջ իբր նմոյշ,—մէկ քանի տարի առաջ, երբ հեղինակը նոր կը ձեռնարկէր պատրաստելու իր այս գործը, եւ անոր նպատակը ու ծրագիրը բացատրելու համար՝ պատիւը կ'ընէր Բիւրակնին ղրկելու քանի մը գլուխներ,—ընթերցողներ կրնան գաղափար մը չինել անոր ամբողջութեանը վրայ։

Գրուագներու ներքին իրական այս արժանիքները՝ հմակուց կ'ապահովեն անոր գըտնելիք մեծ ընդունելութիւնը, այն ընդունելութիւնը, որով պսակուած են արդէն հեղինակին միւս գործերը՝ Պատկերները և Հովուական Թուղթը։

Գրուագներուն տպագրութիւնը կատարուած է խնամուած մաքրութեամբ մը և գեղարուեստական գողարիկ կողքով մը, որոնք բացառիկ հրապոյր մը կուտան իր արտաքինին։

Գինն է 7½ դահ., եւ կեդրոնատեղին Նչան-Պապիկեան Գրատունը։

ՏՕՔԹ. ԹՕՔՍԸՆԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

ՓԻՆ 34

Բ. ՄԱՍ

(«ԲԻՒԶԱՆԴ»Ի ՎԻՊԸ)

ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՍԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Գ. ԳԼՈՒԽ

ՄԵՂԵԱՆ ՈՒ ՔԱՐԱՅՐՆԵՐ

—Մտի՛կ ըրէ, ըսաւ Թօքսըն Դիրուվալյէրի, պէտք է կտրուկ ըլլաս հիմա, քեզի նոր առաջարկ մը պիտի ընեմ։ Պապիրոսի բերդին պարունակութիւնը գիտեմ ես, եւ ինձմէ պիտի ըսեմ քեզի, կրնաս չկասկածել անոր վրայ։ Այս մեհեանին մէկ պատի անկիւնին մէջ ժատէ (*) սրուակ մը

(*) Տեսակ մը կանաչազոյն մանկազին քար։

ՇՐԹՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱԺԱԿԻՆ ՄԻՋԵՒ

պահուած է, որ Լօղիւսի հիւթը կը պարունակէ և օրուն քանի մը կաթիլները կարող են միայն մոգական քունը յառաջ բերել։ Ձեր պաշտամունքները յաւերժացնող և մեծ փորձին միջոցաւ ձեզի նոր Սուգբիյանա մը ընտրող այս նուիրական հիւթը ձեզի հայթայթելու համար՝ բան մը միայն կը խնդ-

բեմ ձեներ. Թոյլ տո՛ւր ինծի որ ես ալ քանի մը կաթիլ խմեմ այդ հիւթէն։ Այժմէկայէն մինչեւ հոս եկայ ինքզինքս այդ փորձին ենթարկելու համար, կեանքս վրայ կուտամ զայն կատարելու համար։ Ըսէ՛, խնդրածս պիտի չնորհե՞ս ինծի, Դիրուվալլուվէ՛ր։

—Կը հաւանի՛մ, պատասխանեց քրմապետը. բայց վա՛յ քեզի եթէ խաբած ես մեզ։

Եւ իր արբանեակներուն դառնալով.

—Այս մարդուն կապերը քակեցէ՛ք, հրամայեց։

Երկվայրկեանի մը մէջ Թօքսընը եամայի ձողին կապող չուաններըը իր ոտքերուն առջեւ ինկան և գիտունը ազատ զգաց ինքզինքը ներկաներուն մէջտեղ։

Ամփոփելով այն ատեն իր յիշողութիւնը, ջանաց ճշդութեամբ վերյուշել պապիրոսի յայտարար թերթին ժամէ սրուակը նկարագրող նախադասութիւնը, այնպէս՝ ինչպէս որ Լագոնիայի նաւակին վրայ, իր ղարմացած աչքերուն առջեւ երեւցած էր տեսանելի տողերով։

Ու հրաշալի յիշողութիւնը, իր սովորական վստահութեամբը օգնելով իրեն՝ անսխալ ձեւով անոր մտքին մէջ գծեց այդ յայտարար նախադասութիւնը։

«Եւ ո՛վ Բարվադի, գեղեցկութեան յաղուհի՛, վեհ արձանիդ պատուանդանին մէջ պահուած ժամէ սրուակին պարունակած աստուածային Լօդիւսի հիւթը՝ ձեռքերով փղոսկրեայ բաժակին մէջ պիտի հեղում»։

Այս առեղծուածային բնագրին մէջ նուիրական սրուակին պահուած տեղին վրայ բաւականաչափ յայտարարութիւն մը գըտնել թէպէտեւ գէթ առջի տեսութեամբ անկարելի էր, սակայն, անուրանալի բան մը կը հասկցուէր այս գրութենէն, և որ սա էր թէ՝ պէտք էր Բալիի արձանին ստորոտը խուզարկել։

Թօքսընը, առանց վարանելու՝ դէպի արձանը ուղղուեցաւ քրմապետին հսկողութեամբ, որ իր բոլոր շարժումները կը լրտեսէր։ Այսպէս մինչեւ յաստիճէ սանդուղքին քով հասաւ, որուն վրայ հակելով այն ատեն, ուշադրութեամբ քննեց քարերը և յանկարծ կեցաւ անոնցմէ մէկուն առջեւ։

—Հո՛ս է ան, ըսաւ ան, ուրիշ տեղ փնտռելու հարկ չկայ։

Իր մատնանշած յատակի քարը նախարի գիրերով գրուած լակոնական արձանագրութիւն մը կը կրէր. Բարվադի։

Բարվադի գեղեցկութեան դիցուհին է, և գեղեցկութեան դիցուհին՝ ուրիշ մէկը չէ, բայց եթէ Բալի։

—Ասոր տակ կը գտնուի մագական հեղուկը, ըսաւ Թօքսընն, ու պակուցեալ Դիրուվալլուվէրի դառնալով.

—Քարհատ մը եւ բրիչ մը թող տան ինծի. քարը տեղէն պիտի հանեմ։

Բրմապետին մէկ նշանին վրայ, ծառայ մը երկաթէ ծանր քարհատ մը բերաւ, որուն միջոցաւ Թօքսընն գործի սկսաւ անմիջապէս։

Առնուազն հինգ վայրկեանի մէջ Բարվարդիի պաշտպանութեան յանձնուած քարը տեղէն հանած էր։

Այս քարին եռեւը թաքստոց մը երեւցաւ, որուն մէջտեղը սրուակ մը նշմարեցին, զոր Թօքսընն չուտ մը յափշտակելով՝ յաղթական երեւոյթով մը օդին մէջ ճօճել սկսաւ Արքիմէդէսի հանրածանօթ սա պարզ բառը արտասանելով.

—«Գտա՛յ»։

Այս անգամ՝ օտարականին ըսածներուն վրայ տարակուսիլ անկարելի էր։ Դիրուվալլուվէր աղետալի եւ սոսկալի սպառնալիքով լեցուն ակնարկ մը ուղղեց դէպի սրբատունը ուր Տըվատաղին՝ աւելի մեռած քան կենդանի կ'սպասէր մրչտ իր մոմիային քով։ Ցետոյ արագ ու մտահոգ չարժումի մը ըրաւ դէպի Թօքսընն, բայց այս վերջինը կեցուց զայն անոր դաստակը ուժգնօրէն բռնելով։

—Մի՛ չարժիր, ըսաւ Տոքթէօրը, մի՛ փորձեր բռնութեամբ այս սրուակին տիրապետել, եւ կամ անուանս Թօքսընն ըլլալուն պէս վստահ եղիր որ՝ անմիջապէս կը փշրեմ զայն սալաքարերուն վրայ։

Դիրուվալլուվէր ձեռքը վար առաւ վհա-

ոգին։ Օտարականին եւ իր միջեւ տեղի ունեցած կամքի այս երկարատեւ պայքարին մէջ վերջնականապէս յաղթուած էր։

—Կը յօժարիմ, ըսաւ, պիտի բռնեմ խոսումս. սրուակը ինծի յանձնելէ առաջ ի՛նչ կը հրամայես որ ընեմ։

Թօքսըն վերցուցած էր գլուխը եւ տիրապետող ակնարկ մը կը պտտցնէր ներկաներուն վրայ. ալ իր դէրքը բարձրացած կը նկատէր։ Ա՛յնքան բաղձացուած փորձը՝ պիտի խաղերը վերջապէս։

—Կ՚ուզեմ որ, պատասխանեց քրմապետին, բերել տաս այն բաժակը զոր ես պիտի խմեմ։

Դիրուվալլուվէը, վերջնապէս ընկճուած՝ հրաման մը տուաւ եւ սրբազան անօթը երփներանգ մետաքսէ ճոխ բարձիկի մը վրայ՝ բերուելով՝ Ամերիկացիին յանձնուեցաւ։

Գիտունը՝ ժպտէ սրուակին խիցը հանելով գարունակութենէն քանի մը կաթիլ հոսեցուց բաժակին մէջ, յետոյ մէկուն կենացը բաժակ պարպելու պատրաստուող մէկու մը պէս զայն վեր վերցնելով՝ պատրաստուեցաւ Թրիքցուցիչ, կախարդող օշարակը խմելու։

Ներկաները ապշած զինքը կը դիտէին։ Դիրուվալլուվէը՝ իր որսը լրտեսող վագրի մը պէս ինքն իր վրայ ամփոփուած՝ բաժակին պարպուելուն կ՚սպասէր, որոշուած դաչինքին համաձայն՝ Նուիրական հիւթին մնացորդը պարունակող ժպտէ սրուակին տիրանալու համար։

Գալով Տըվատագիին, օտարականին՝ ըմպելիքը ըրկիներուն տանիլը տեսնելով՝ սրբապատունէն դէպ ի անոր կողմը խոյացաւ տանուղներէն գահավէժ իջնալով։

—Կեցէ՛ք, կը գոչէր ան, այս անգամ օդար լեզուով մը, մի՛ խմէք։

Բայց Թօքսըն՝ առանց լսելու այս ձայնը, բերանը կը բանար արդէն եւ կը ծռէր բաժակը խմելու համար...

Յանկարծ՝ հրա՛շք մը. ճենական նիւթէ սեղանին մէջ Սուգրիյանա չարժա՛ծ է։ Իր թեւը կը բարձրանայ. տրճանակով մը զինուած է այդ թեւը. կրա՛կ կ՚ընէ։

Ու բաժակը չառաչմամբ կը խորտակուի՛ Թօքսընի մատերուն մէջ, եւ նուիրական հիւթը բարակ ցայտումով մը կը թափի ու կը տարածուի՛ գետնին վրայ։

ՍՈՒԳՐԻՅԱՆԱՅԻ ՎՐԷԺԸ

Ո՛չ մէկ հրաշք ա՛յնքան խոր տպաւորութիւն մը յառաջ բերաւ՝ որքան ատրճանակի հարուածը՝ արագօրէն քաշուած մոմիայի մը՝ էակի մը ձեռքով՝ զոր ներկաները՝ եօթը տարիէ ի վեր՝ գերագոյն ընծայման անհրաժեշտ նախապատրաստութիւնը եղող մոգական քունով քնացած կը կարծէին։

Նիրվանականներէն չատեր՝ ծնրադրեցին անմիջապէս եւ գլուխնին գետին դպցուցին։ Քրմապետը՝ որուն ականջներուն ատրճանակին գնտակը չչած էր՝ սարսափահար, անէացած՝ բաւական մը հեռու ընկրկած էր եւ Թօքսընի վրայ կը յառէր սարսափէն խոր. չորցած իր աչքերը։

Գալով ամերիկացի գիտունին՝ Թօքսըն իր չուարումէն սթափելու իսկ ատեն չունեցաւ։ Գրեթէ այն պահուն իսկ, երբ բաժակը կը փչրուէր իր մատներուն մէջ՝ զօրաւոր բաղխիւն մը ղգաց. կին մը, թեւերը իր վիզին չուրջը պարուրած, գլուխը ուսին վրայ յենած՝ հատկտեալ բառերով ու արտածուքի պոռթկումով մը ջղաձգօրէն կը սեղմէր զինքը, ու ձայն մը կը հնչէր իր ականջներուն։

—Հա՛յր, հա՛յր, սիրե՛լի հա՛յր։

Նշուլող փայլակ մը անցաւ Տօքթէօրին միտքէն եւ երկվայրկեանի մը մէջ լուսաւորեց այն բոլոր սարսափելի տեսարանը, որուն սոսկահրի ծպտումներուն վրայ չէր կասկածած եւ որուն տեւողութեանը միջոցին իր հետապնդած կոյր յամառութիւնը՝ ա՛յնքան ցաւալի հետեւանքներ ունեցած էր։

Ճանչցած էր իր աղջիկը։

Տէպօրա՝ ներկուած, անճանաչելի, Սիդայի՝ Տըվատագիին հանդերձներուն տակ։ Տէպօրա, մեծ կատակերգուհին՝ որ իր հայրը ազատել փորձելու համար խիստ յանդուգն

կորովով եւ քաջութեամբ մը գլխաւոր դերը ստանձնած էր ամենասարսափելի ողբերգութեան մէջ՝ որուն մասնակցիլ ոչ մէկ կնոջ տրուած է :

Գիտունին սիրտը չարժած էր այս երեւումին առջեւ. վերջապէս, երկվայրկեանի մը համար գէթ՝ մոռցած էր իր տարօրինակ ծրագիրները :

Ու սրտին վրայ կը սեղմէր իր Տէպսին, իր սիրական աղջիկը՝ որ ողբերգական պատահարի մը մէջ նետուած էր ու թերեւս սոսկալի մահ մը վերապահուած էր անոր՝ հօրը յանցանքին ու կուրութեանը պատճառով :

—Տէպսի՛, աղջի՛կս, կը կակազէր ան՝ խօլ համբոյրներով ծածկելով մանկամարդ աղջկան գլուխը :

Այս բաղխումը, զգացումներու և կիրքերու այս պայքարը, վերջապէս մէկ բառով, այս բոլոր տոամը քանի մը վայրկեանի կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ տեղի ունեցած էր : Հազիւ թէ պայթումին ձայնը մեհեանին գմբէթներուն տակ մարած էր՝ եւ ահա, նոյնքան անսպասելի ու նոր խառնաշփոթութեան մը նախընթացը եղող ուրիշ աւելի սարսռեցուցիչ աղմուկ մը վերստին կը թնդացնէր կամարները :

Մուտքի դրան սկահակը հնչած էր եւ այս դուռը բացուած էր ուժգին մղումի մը ազդեցութեան տակ :

Ու մարդ մը, գժնեհայեաց, աղետալի՛, ամբոխը ճեղքելով կը յառաջանար, մաղերէն բռնուած կին մը քաշկռտելով սալաքարերուն վրայ ու կատաղի չարժումներով դաշոյն մը ճօճելով անոր գլխուն վերեւ :

Ինանի մը ուժումով՝ անծանօթը մեհեանին մէջտեղը հասաւ :

—Վրէ՛ժ, կը գոչէր ան, վրէ՛ժ, չէ՞ք ճանչնար զիս, ե՛ս եմ Սուգրիյանան :

Ցաքի՛րն էր արդարեւ, Ցաքիրը՝ մահուընէ խլըսած՝ ազատարար մակոյկի մը միջոցաւ, որ փրկած էր զինքը, մինչ Լագոնիայի աղէտէն ազատուող միւս ուղեւորները հետ ալեծուխի տախտակի մը կառչած մնացած էր : Հնդկաստան հասած էր Ցաքիրը՝ հնարհիւ իր կղերականի տարազին ու Թօգսընի թղթատրաւներուն, որոնք թոյլ տուած էին իրեն ճամբան շարունակելու :

Ցաքիրը՝ մուրացկանի հանդերձներուն տակ ծպտելով, պանդոկ մտած եւ Ամերիկացիներուն Նիճիկուլ հասնիլը՝ ինչպէս նաեւ հոն տեղի ունեցածները իմացած էր խառնածինէն, զոր գիշերը մթին խրճիթին մէջ կաչկանդակուած գտեր էր ուր այս վերջինը Տըվատագին գտնել ու սպաննե՛լ կը յուսար :

Այս գիւտին վրայ, որ իր բոլոր յատակագիծերը կը յեղաշրջէր՝ Ցաքիրը դէպի կոնտաբուր սուրացած էր խառնածինին հետ, որուն սպանումը անօգուտ էր այլ եւս, ու ի՛նք, Սուգրիյանա՝ անձամբ քակած էր անոր կապերը ինքզինքը ճանչցնելէ ետքը :

Սիդա, Ցաքիրին կողմէ յանկարծակիի եկած էր մեհեանին չրջակաները, մինչ մացառներուն տակ կծկուած՝ իր պաշտպաններուն վերադարձին կը սպասէր : Դանակը կոկորդին վրայ դրուած ըլլալով, ան ամէն բան խոստովանած, ամէն բան պատմած էր, երկու երիտասարդներուն ծրագիրը, անոնց աչքախաբութիւնը եւ ծպտումը :

Ցաքիրին ձայնը, եօթը տարի ետքը իսկ անմոռանալի չեչտով այս ձայնը լսելով՝ դիրուվալլուվէր ոստում մը ըրած էր, վերջապէս յայտնուող իրականութեան կուրացուցիչ լոյսին առջեւ :

Ու յառելով աչքերը նորեկին վրայ— ոգեկան ու սոսկալի ուրուական մը, կուսայինի հանդերձներու տակ— ճանչցած էր Սուգրիյանան :

Ինչպէ՞ս, ի՞նչ հրաշքով արթնցած էր, քրմապետը երկվայրկեան մը իսկ չզարեցաւ այս հարցերով : Բա՛ն մը միայն անուրանալի, մեկին, յստակ էր ցորեկուան լոյսին պէս, սա թէ՝ բուն Սուգրիյանան էր որ կը տեսնէր :

Ու իր վրիժառու ձեռքին տակ բուն քըրձին, Սիդան էր որ կը բռնէր, որուն՝ դրացիդ օտարականներու հետ ունեցած մտերմութիւնը՝ բացէ ի բաց կը տեսնէր միմա։

—Մտանուեցա՞նք, վըէ՛ժ, կ՚ոռնար Ֆաքիրը։ Մեհեանին մէջ սրբապիղծնե՛ր կան. անոնք պղծեցին մեր գաղտնիքները, քրմուհին իրենց մեղսակիցն է, ահաւասի՛կ, ամէն բան խոստովանեցաւ։

Սարսռեցուցիչ խժլդուք մը, աղաղակներու, անէծքներու, ոռնումներու զոռում ըրաւ մը յայդորդեց այս տեսարանին։

Կ՚աղաղակեն ամէնքն ալ ու գիրար կը հրմշտկեն տոամին գըլխաւոր դերակատարներուն մօտենալու համար, որոնց ձայնին արձագանգը միայն կը լսէին։ Հինտուներ՝ մոլեգին կատաղութեամբ մը բռունցք կը պատրաստեն։

Դիրուվալլուվէր՝ ձեռքը fանճար մը առնելով՝ միշտ սեղմօրէն իրարու փարած Թօքսընի եւ անոր աղջկան վրայ խոյացաւ։ Իմպոս չարժումով մը լուծեց հանեց քօղը մանեամարդ քրմուհիին՝ որուն դէմքը երեւան եկաւ ուսերուն վրայ տարածուած իր ոսկեգոյն մազերուն պսակովը չրջանակուած, որոնք իրենց բաց գոյնովը իր բուն ծագումը, Արեւմուտքցիի իր արիւնը կը յայտնէին։

Թեւը բարձրացած էր արդէն, պիտի տար հարուածը։

Սակայն, սրբատունին խորէն՝ կերպարանափոխուած կեղծ Սուգրիյանան՝ իր ճենական նիւթէ սնտուկէն դուրս ելած է։

Իր ձեռքին մէջ կը փայլի ատրճանակը որուն գնտակներէն մէկը փղոսկրեայ բաժակը փշրած էր արդէն։ Սուգրիյանա նշան կ՚առնէ, կը քաշէ եւ Դիրուվալլուվէր՝ իր չէնքը Տէպօրայի վրայ իջեցնելէ առաջ՝ նախին գնտակ մը ընդունելով երեսի վրայ գետին կը տապալի ձեռքերովը օդը ծեծելով։

Ակնթարթի մը մէջ կեղծ Սուգրիյանան Տօքթէօրին եւ անոր աղջկան քովը է։ Առաջ չարժումով մը կը խլէ իր կեղծ մորուքը, կը քաշէ կը հանէ իր եւրոպացիի հանդերձները ծածկող մոմիայի պատատները։ Ձայն ճանչնալով՝ Թօքսընն ճիչ մը կ՚արձակէ։

—Բէնսօնէ՛ . . .

Այո՛, Բէնսօնէն, որ այս սոսկաւորթ կատակերգութեան մէջ իր սովորական պաղարիւնութեամբը Սուգրիյանայի դերը կատարած եւ իր մօրեղբայրը ու անոր աղջիկը ազատելու համար ամենաբեղուն երեւակայութեան մը յղանալ կրցած մեքենայութիւնները իւ գործ դրած էր քանի մը ժամուան մէջ։

(Շար.)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԲՈՐԹ-ԱՐԹԻՒՐԻ ԱՆԿՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

Բօրդ-Արթիւր դեռ չինկաւ. բայց ա՛լ տարակոյս չկայ թէ Ճարոնցիք իրապէս սկսան ընդհանուր յարձակման, եւ պիտի չտրունակեն մինչեւ որ վերջնապէս գրաւեն զայն։ Յարձակումը սկսաւ Յլս. 28ին (Բչ.) Ճարոնցիք հետեւեալ օրը գրաւեցին Շուիչիեինկ եւ Ուըլուննկչան մարտկոցները. Ուրբաթ իրիկուն Բօրթ-Արթիւրէն մեկնող Ձինացիք թէեւ կ՚ըսէին թէ Ճարոնցիք գրաւեցին Բօրդ-Արթիւրը, բայց գործին մանրամասնութիւնը չէին գիտեր։ Իրենց պատմածներէն յայտնապէս կ՚երեւար թէ, Ճարոնական կարեւոր յաղթութիւն մը կար։ Գ՚օրէն մինչեւ ուրբաթ առտու ցամաքէն եւ ծովէն տեղի ունեցած ռմբակոծութիւնը չատ զարհուրելի կը նկարագրեն։ Ուրբաթ իրիկուն ռմբակոծութիւնը դադրեցաւ երբ Ճարոնցիք վերջին մարտկոցն ալ յաղթեցան առնել։ Չիֆուի Ճարոնական հիւպատոսը, ուրկէ կը տրուին այս լուրերը, դեռ տեղեկութիւն չունի Բօրդ-Արթիւրի անկումէն։

* Բօրդ-Արթիւրի պահակազօրքը մերժողական պատասխան տուաւ Ճարոնցիներուն առաջարկին, որով անձնատուութեան հրաւիրեցին Ռուսերը։

ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՈՒԺԵՐԸ ԹԱՐԳԻՆԻ ՄԷՋ

Վերջին 5 ամիսներուն մէջ 110,000 ռուս զօրք հասած են Թարգին եւ ուրիշները ալ կը սպասուին։ Վեց աղօրիքներ գիշեր ցերեկ կ'աշխատին ալիւր պատրաստելու. առատ ցորեն կայ պատրաստ, որովհետեւ Չինացիք կը ծախեն իրենց ձեռքը գտնուած ապրանքը և Ռուսերն ալ լաւ գին կը վճարեն անոնց։ Վիրաւորեալ զօրքերու համար ընդարձակ վայրեր պատրաստուած են պէտք եղած ամէն կազմածքներով։ Ճաբոնցի ամէն գերիները Դումք ղրկուեցան և Ռուսերը չատ լաւ կը վարուին անոնց հետ։ Երկաթուղին կը բանի կանոնաւորապէս, բայց չատ ծանր։ Երկաթուղիին վրայ երկերկու վերստ հեռու երկրորդական գիծեր հաստատուեցան երթեւեկի դիւրութեան համար։

ՓՈՒՐՈՒԲԱԴՔԻՆ ԿԸ ԹՈՂՈՒ ՀԱՅՉԷՆԿԸ

Կիրակի կատաղի ճակատամարտ մը տեղի ունեցած է Թօմուչէնկի մօտ։ Ճաբոնցիք գրաւած են այդ տեղը, Ռուսերը ետ մղելով դէպ ի Հայչէնկ։

* Զօր. Քուրուբադքին ետ կեցեր է Լիաօ-եանկի մէջ ճակատամարտ մը մղելու ծրագրէն, և իր նահանջը կը պատրաստէ դէպ ի Մուկտէն։

* Ճաբոնցիք Հայչէնկի չուրջը ռուսական դիրքերը պաշարած են երեք զօրաբանակներով։ Ռուսերու արեւելեան թեւը գիշերը բուռն կռիւ մը վերջը դէպի արեւմուտք նահանջած է։

* Բեդերսպուրկի պինուորական չրջանակներուն մէջ կը կարծուի թէ, Լիաօ-եանկի կողմը ռուսական բանակը պաշարելու ճաքոնական յատակագիծը պիտի յաջողի։

ԳԵՐՄԱՆ ԻՇԽԱՆՆԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱՅՐԸ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻՆ

Բրուսիոյ Ֆրիտրիխ Լէօբոլտ իչխանը Ռուսերու բանակեալը և Հօէնցօլէրնի Քարլ Անդօն իչխանն ալ Ճաբոնական բանակեալը պիտի ղրկուին։

* Քուրօքի Ռուսերու արեւելեան ճակատին Զօր. Քէլլէրի զօրախումբին վրայ, Վուանի մէջ, Յլս. 31ին յարձակում մը ընելով, Ռուսերը պաչարել ուզեց։ Թնդանօթի կռիւի պահուն Կոմս Քէլլէր չատ մօտեցաւ թչնամիին հրետանիներուն եւ ամբակար ըլլալով մեռաւ։

* Ճաբոնցիները նոր յարձակում մը ըրին Բորթ-Արթիւրի դէմ, բայց ետ մղուեցան ռուս պահապան զօրքին կողմէ։ Ճաբոնցիները երեք պաչարման թնդանօթ կորսնցուցին։

* Պալթիկի նաւաթաժնին սպաները հրաման ստացան պատրաստուիլ մեկնելու համար։

* Ճաբոնցիները յաջողեցան իրամատ մը բանալ Բորթ-Արթիւրի ամրութիւններուն մէջ։

* Ճաբոնցիները Բորթ-Արթիւրի առջեւ մահացու ճակատամարտ մը մղելէ վերջը, որ չորս օր տեւած է, գրաւեցին Սանթիկոնի բարձունքները եւ վագրի լեռը։

Մատենադարանի ճչմարիտ զարդ մըն է, ծանօթ գրագէտ Ռէթէոս Պէրպէրեանի նոր երկը՝

ՄՈՎՍԷՍ ԵՒ ՅՈՒՇԻ

ձօնուած իր ողբացեալ Տիկնոջ Թիչատակին, եւ նկատազարդուած Պէրպէրեան ընտանիքին գեղատիպ լուսանկարներովը։ Բովանդակութեանը մասին խօսած ենք ասկէ առաջ՝ այս սիրուն գրքոյկին, կը ծախուի ամէն գրավաճառի քով։

Տէր եւ Տիկոջ

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Ի. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Տպագ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
Պապը Ալի Ճաssեսի Իգսամ լրագրիը դէմ թիւ 37

ԿԵԱՆՔԻ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Դեղագործութիւնը իր արուեստական ու քիմիաբանական կրկնակ բարդութիւնովը՝ ամենադժուար արուեստներէն մէկը դարձած է հիմա։

Դեղագործութեան մէջը առանձնակարգ պայմաններ են, արուեստի յաջողակութիւն եւ դեղերու թարմութիւնը ու հարազատութիւնը։

Շա՛տ քիչ դեղարաններ կան որ՝ կը լրացնեն դեղագործութեան պէս փափուկ արուեստի մը ամ պայմանները։

Ու յայտնի է թէ, այս պայմաններուն չդոյութիւնովը պատրաստուած դեղ մը ի՛նչ չարիքներ կրնայ գործել հիւանդին վրայ, զայն առողջացնելու փոխարէն ա՛լ ւեյի վատթարացնելով, եւ, երբեմն մրնչեւ մահուան դուռը փոխադրելով։

* * *

Քաղքէօյ, Նաւամատոյցի ճամբուն վրայ հիմնուած հանրածանօթ

ՅԻՔՐԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆԸ

իր կանոնաւոր կազմակերպութիւնովը եւ զայն վարողներու անվիճելի ճարտարութիւնովը ու արուեստին մէջ իրենց ունեցած հմտութիւնովը, կրնայ առաջին տեղը գրաւել Պոլիս գոյութիւն ունեցող դեղարաններուն մէջ։

«Ձի կայ» չծախուիր հոն, եւ բժշկական դարմաններու վերջաբերող ամենավերջին դեղեր, պատրաստ կը գտնուին, բան մը որ պէտք չձգեր յաճախ ԵՐՐոպայէն ապսպրելու նոր եկած դեղ մը, հիւանդը միւս կողմը սպասցնելով, եւ անոր տագնապալի ու frիքիf օրերը ուրիշ անօգուտ դեղերով անցընելով։

Իր կանոնաւորութեան եւ ճշդապահութեան կողմէ

ՅԻՒՔՐԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆԸ

անմրցելի հանդիսացած է մինչեւ հիմա և համակրութիւնը գրաւած բոլոր՛ իր յաճախորդներուն։

Գաւառներէ ալ կ՛ընդունի յանձնարարութիւններ, եւ

ստանձնէ

Բոլորովին նոր դեղերու

հայթայթումը, այնպէս որ, բժշկական ամենավերջին ու նորահնար դեղի մը համար ամէնէն գործնական միջոցն է դիմել

ՅԻՒՔՐԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆԻՆ

քան Տրօկըրիներու, որոնք յաճախ փոքրականակ չծախելով, յանձնարարութեան մը կը յապաղի, եւ հիւանդին օրերը ապարդիւն և նոյն իսկ կեանքի վտանգաւոր դարմանումներով կ՛անցնին։

Ո՛ւ եւ է անձ կամ հիւանդի տէր,

ՅԻՒՔՐԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆԻՆ

դիմելով է ծր ամէն տեսակէտներով գոհ կրնայ մնալ։ Այցելութիւն մը՝ կը բաւէ համոզուելու համար ամէն կէտով։

ԲԱՐՁՐ ՎՐԹՐ.Ն, ՊԱՐՏԻԶԱՆ

25րդ Տարեշրջան

Վարժարանը, իր 25 ամեայ տևողութեան ընթացքին, ունեցած է 1600 աշակերտ եւ աշակերտուհի, որոնք ամբողջ Հայաստանի մէջ եւ արտասահմանի տարածուած են։ Վարժարանը, որ ընդգրկուած է Ազգ. Վարչութեան 1887 թուակիր 2000 թիւ հրամանագրով, կը բացուի Սեպտեմբեր 1ին (Ն. Տ.)։ Առաւօտեան ժամերգութեան մը ներկայութեամբ, ուր կը հրաւիրուին նաեւ ծնողք եւ հարազատներ։

Վարժարանին մէջ կան մշտական 5 հսկայ տեղեր, որոնք կը յատկացուին աղքատ ծնողաց զաւակներուն։ Ուսման վարձքը տարեկան 16 ոսկի է, որուն կէսը պէտք է վճարել Մեծպոսի եւ միւս կէսը Յունուարի մէջ։ Շաբաթը դասընակի մէկ դասի համար տարեկան 3 Օսմ. ոսկի, եւ երկու դասի համար 5 ոսկի կը պահանջուի։ Երգեհոնի դասատուները տարին 1½ ոսկի աւելի կը վճարեն։

Վարժարանին յայտագիրը ուզողներուն ձրի կը ղրկուի։ Ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպլ-Հասան, կ. Պոլիս, կամ գրել Տոքթ. Ս. Էֆ. Գավալճեանի, Ատենապետ խնամակալութեան, Ատաթազար։

3 —10

ՈՒՂԵՑՈՒՑ

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔ ԸՆԹԵՐՑՈՂԱՑ

ԳԱՏՈՒԱՍՏԵՑ Գ. ԳԱՂՏԱՀԱՐԵԱՆ

Պատկերազարդ հատոր մըն է որ օգտակար եւ ամփոփ ծանօթութիւններ կը պարունակէ Սուրբ Գրոց վրայ։

Ամէնուն յանձնարարելի գիրք մը

Գին 5 ղրուշ

Վաճառման կեդրոնատեղիները են Ց. Մատթէոսեան վաճառատունը, Պայպլ-Հասան, Գ. Պոլիս եւ հեղինակին քով, Պրուսա։

3.10

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՎԱՐԺԱՏԱՆ

ԱՏԱԲԱԶԱՐ

Վարժարանիս յառաջիկայ տարեշրջանը սկսի սկսի Սեպտ. 2/15ին. Եչ. առաւօտ, Գիշերօթիկներուն տարեթոշակն է 12 Օսմ. ոսկի, որուն կէսը պէտք է վճարել Մեծպոսի եւ միւս կէսը Յունուարի մէջ։ Շաբաթը դասընակի մէկ դասի համար տարեկան 3 Օսմ. ոսկի, եւ երկու դասի համար 5 ոսկի կը պահանջուի։ Երգեհոնի դասատուները տարին 1½ ոսկի աւելի կը վճարեն։

Վարժարանին յայտագիրը ուզողներուն ձրի կը ղրկուի։ Ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպլ-Հասան, կ. Պոլիս, կամ գրել Տոքթ. Ս. Էֆ. Գավալճեանի, Ատենապետ խնամակալութեան, Ատաթազար։

3 —10

ՀԱՎՐՈՒԵԱՆ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Ընտիր, ածաճ եւ հոտավէտ

ԹԷՅԵՐ

ՀԱՎՐՈՒԵԱՆ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Վաճառատան

թէյի խառնուրդներ

Միշտ ածաճ ու թարմ

Կ. Պոլիս, Պահճէ Քարու, Ճէլալ Ոէյ խան, Թիւ 10 4—50

Կ՛ուզէ՞ք ուսենալ շիտակ մը ածաճ եւ անհարար,
Ե՛ւ ուզէ՞ք համել ներկաթ մը հոտաւէտ եւ առոյգարար,
Կ՛ուզէ՞ք առաւոտան օրթոգին օրերուն զուակաճալ,
Գնեցէք եւ խմեցէք խառնուրդ թէյերը զուարդարար։